

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pojetí dramatické výchovy na konkrétní základní
umělecké škole a domě dětí a mládeže

The concept of drama classes in a particular music and arts
school and the youth center

Božena Trojanovská

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Vychovatelství

Prohlášení

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Pojetí dramatické výchovy na konkrétní základní umělecké škole a domě dětí a mládeže potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis autora

Poděkování

V první řadě děkuji PaedDr. Zdeňce Hankové za odborné vedení, cenné rady, psychickou podporu a pomoc při zpracování této práce. Děkuji také paní Radmile a paní Radoslavě, které mi umožnily pozorovat jejich hodiny a poskytly mi rozhovor ve svém volném čase.

Abstrakt

Bakalářská práce má komparativní charakter v oblasti dramatické výchovy v konkrétních volnočasových zařízeních. Cílem výzkumu je porovnat pojetí dramatické výchovy na konkrétní základní umělecké škole a konkrétním domě dětí a mládeže. Použila jsem metody kvalitativního výzkumu: pozorování a rozhovor. V těchto zařízeních byly zpracovány školní vzdělávací programy a byly porovnány postupy, výstupy jejich práce a přístupu k dětem. Z výsledků výzkumu vyplývá, že pedagožka v domě dětí a mládeže se věnuje ve větší míře metodám pro rozvoj dětí, zatímco v základní umělecké škole se věnuje více metodám, které směřují k rozvoji uměleckých dovedností. Tyto priority odpovídají jednotlivým školním vzdělávacím programům. Pojetí v obou zařízeních se shoduje ve výstupech jejich práce, kterým je divadelní představení, které veřejně prezentují. Obě pedagožky jsou k dětem velmi kamarádské, zároveň mají přirozenou autoritu a při činnostech respektují jakýkoliv dětský projev.

Klíčová slova

dramatická výchova, literárně dramatický obor, volnočasová zařízení, mladší školní věk

Abstract

The bachelor thesis has a comparative character in the field of drama education in specific free time facilities. The aim of the research is to compare the concept of drama education at a particular art school and a specific youth center. I used qualitative research methods: observation and interview. In these facilities, school education programs were processed and procedures, outputs of their work and approach to children were compared. The results of the researches show that the teacher in the youth center devotes more to the methods for the development of children, while in the art school the teacher devotes more to the methods that are aimed at the development of artistic skills. These priorities correspond to individual school curricula. The concept in both institutions is consistent in the output of their work, which is a public theatre performance. Both teachers are very friendly to the children, at the same time they have a natural authority and in their activities they respect any theatrical expression.

Keywords

drama education, literature and drama field, free time facilities, younger school age

Obsah

Úvod	8
1 Dramatická výchova	9
1.1 Dramatická výchova jako pojem	9
1.2 Principy dramatické výchovy	10
1.3 Cíle dramatické výchovy	12
1.4 Metody dramatické výchovy	13
2 Mladší školní věk	22
2.1 Charakteristika mladšího školního věku	22
2.2 Vývoj schopností a dovedností	22
2.3 Kognitivní vývoj	23
2.4 Emoční vývoj	24
2.5 Socializace	24
3 Pedagog dramatické výchovy	26
4 Vybraná volnočasová zařízení	27
4.1 Základní umělecká škola	27
4.2 Dům dětí a mládeže	27
5 Kurikulární východiska dramatické výchovy	29
5.1 Rámcový vzdělávací program	29
5.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání obor literárně–dramatický	29
5.1.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání obor dramatická výchova	31
5.2 Školní vzdělávací program	32
5.2.1 Školní vzdělávací program literárně-dramatického oboru pro konkrétní základní uměleckou školu	32
5.2.2 Školní vzdělávací program dramatické výchovy v konkrétním domě dětí a mládeže	34

6	Projekt, cíle a metodologie výzkumu	36
6.1	Podmínky výzkumu v konkrétních zařízeních	37
6.1.1	Základní umělecká škola	37
6.1.2	Dům dětí a mládeže	37
7	Analýzy, výzkumná zjištění	39
7.1	Analýza sledovaných hodin	39
7.2	Analýza rozhovorů	51
7.3	Shrnutí výstupů výzkumu	57
	Závěr	59
	Seznam použité literatury	

Úvod

V roce 2000 jsem začala navštěvovat divadelní soubor pro dospělé na základní umělecké škole. Do té doby jsem si myslela, že dramatická výchova je pouze nácvik divadelního představení. Postupně jsem si začala uvědomovat, že je spojena s dalšími činnostmi, které umožňují rozvoj člověka v mnoha oblastech. Začala jsem se tímto tématem zabývat dopodrobna. Po narození mých dvou dětí jsem si časem přišla na to, že práce s dětmi je pro mě neuvěřitelným přínosem a rozhodla jsem se změnit profesi. Po skončení mateřské dovolené jsem se začala věnovat právě dramatické výchově v různých zařízeních. Vzhledem k tomu, že jsem v oboru pedagogiky neměla žádné vzdělání, nastoupila jsem na obor Vychovatelství. Bohužel byl v mém ročníku nízký zájem o specializaci se zaměřením na dramatickou výchovu. Rozhodla jsem se tedy alespoň dramatické výchově více do hloubky věnovat právě skrze tuto bakalářskou práci.

Cílem mé práce je porovnat pojetí dramatické výchovy v základní umělecké škole a v domě dětí a mládeže a zjistit, zda se od sebe v něčem liší. K dosažení cíle této práce jsem zvolila metody kvalitativního výzkumu – pozorování a rozhovor. Základní uměleckou školu jsem si vybrala díky tomu, že jsem ji kdysi navštěvovala a mám k ní citové vazby. Srovnávat pojetí dramatické výchovy právě s domem dětí a mládeže je důležité pro mou budoucí práci, protože v domě dětí a mládeže momentálně pracuji a ráda bych své nově nabyté poznatky o dramatické výchově využila v práci s dětmi. Pro svoji práci jsem si vybrala ovšem jiný dům dětí a mládeže, než ve kterém pracuji, protože jsem jejich divadelní tvorbu viděla na různých přehlídkách a jejich divadelní představení se mi líbila a působila na mě kvalitním dojmem.

První kapitola obsahuje teorii dramatické výchovy. Zaměřuji se na vysvětlení dramatické výchovy jako oboru, její principy, cíle a metody. Druhá kapitola pojednává o období mladšího školního věku, jeho charakteristice, vývoji schopností a dovedností, kognitivním a emočním vývoji dětí a o jejich socializaci. V další kapitole se věnuji osobnosti pedagoga dramatické výchovy. Ve čtvrté kapitole jsou charakterizována volnočasová zařízení, která jsem si pro svůj výzkum vybrala. V páté kapitole se věnuji zpracování rámcově vzdělávacích programů v oboru dramatická výchova a zpracování školních vzdělávacích programů konkrétních zařízení, ve kterých probíhalo mé pozorování. V šesté kapitole popisují metody vybrané ke zpracování této práce a blíže popisují podmínky výzkumu v konkrétních zařízeních. V poslední kapitole se zabývám analýzou průběhu jednotlivých hodin dramatické výchovy v obou zařízeních, analýzou rozhovorů s oběma pedagožkami a shrnuji výstupy z výzkumu.

1. Dramatická výchova

1.1 Dramatická výchova jako pojem

Dramatická výchova je jedním z pěti oborů estetické výchovy. Dalšími obory estetické výchovy jsou výchova pohybová, taneční, hudební a literární. Výtvarná výchova se věnuje práci s barvou, tvarem a linií, pohybová a taneční s pohybem a fyziognomií člověka, hudební se zvukem a rytmem, literární se slovem a textem a dramatická výchova pracuje s člověkem, mezilidskými vztahy, se zvukem, s pohybem, s prostorem a hlavně s jazykem.

Pojmenováním oboru dramatická výchova se zabývá mnoho autorů, v odborné literatuře se tedy můžeme setkat s mnoha definicemi.

„Dramatická výchova je zkušenostní učení, učení jednáním, osobním poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujícím aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Účastník v tomto procesu zkoumá vztahy mezi lidmi, situace, jednání i vnitřní život lidí, reálných i smyšlených. Tento proces může, ale nemusí vyústit ve veřejné představení. Dramatická výchova je založena na spojení divadla a pedagogiky.“ (Machková, 2017a, s. 11) Stejná autorka uvádí, že dramatická výchova je mezioborový obor, který vychází z poznatků, cílů i metod několika oborů. Mezi zdroje patří dramatická umění a teatrologie, teorie a praxe, psychologie osobnosti a sociální psychologie, umění a společenské vědy. (Machková, 2018, s 92)

Krista Bláhová popisuje dramatickou výchovu jako „obor zabývající se osobnostně sociálním učením. V jejím obsahu a metodách se prolínají poznatky a principy především z oboru dramatických umění, pedagogiky a psychologie. Základním stavebním kamenem, s nímž dramatická výchova pracuje, je fiktivně navozená dramatická situace založená na mezilidské interakci a využívající simulačních a rolových her k aktivnímu poznání světa, člověka, společnosti a sama sebe.“ (Bláhová, 1996, s 22)

„Dramatická (resp. divadelní) výchova je systém řízeného, aktivního uměleckého, sociálního a antropologického učení dětí či dospělých založený na využití základních principů a postupů dramatu a divadla, se zřetelem na jedné straně ke kreativně uměleckým (divadelním a dramatickým) a k pedagogickým (výchovným či formativním) požadavkům a na druhé straně k bio–psycho–sociálním podmínkám (individuálním i společným možnostem dalšího rozvoje zúčastněných osobností).“ (Valenta, 2008, s. 40) Stejný autor také uvádí: „Dramatická a divadelní výchova je uměleckovýchovný obor, který má současně více než jiná umění

potenciál ovlivňovat osobnostní a sociální parametry člověka.“ (Valenta, 2001, s. 27)

Dalším autorem, který se dramatickou výchovou zabývá, je Jaroslav Provazník, který píše, že „dramatická výchova je výchovná disciplína (využívá některých prostředků a postupů divadelního umění) a učení především přímým prožitkem a vlastní zkušeností v jednání.“ (Provazník, 1998, s. 49)

Velmi zajímavě vysvětlil dramatickou výchovu Brian Way: „Odpověď na jakoukoliv otázku může mít dvojí formu – buď informace, anebo přímé zkušenosti. První odpověď patří do kategorie akademického vzdělání, druhá do dramatu. Například na otázku „Kdo je slepec?“ může znít: „Slepec je člověk, který nevidí.“ Jiná možná odpověď je: „Zavřete oči a zkuste najít východ z této místnosti.“ První odpověď obsahuje stručnou a přesnou racionální informaci. Druhá odpověď vede tazatele k přímé zkušenosti, překračující pouhou vědomost a obohacující jeho obrazotvornost. Může se dotknout srdce a duše stejně jako mysli. Přesně toto je – velmi zjednodušeně řečeno – funkcí dramatu.“ (Way, 1996, s. 7)

1.2 Principy dramatické výchovy

Principy dramatické výchovy se dělí na dvě skupiny. „První skupinu principů má dramatická výchova společnou s dalšími předměty a obory vzdělávání i s řadou pedagogických směrů a systémů, druhé pak jsou specifické právě pro dramatickou výchovu a tvoří její identitu.“ (Machková, 2017b, s. 11) Na základě tohoto rozdělení lze definovat dramatickou výchovu a rozlišit jestli jsou prováděné aktivity dramatickou výchovou nebo jinou výchovou, směřující k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji.

Podle Evy Machkové (2017b, s. 11–26) první skupinu principů tvoří zkušenost, prožívání, hra a tvořivost. Do druhé skupiny patří partnerství, psychosomatická jednota, vstup do role, zkoumání a experimentace a improvizace.

Zkušenost je vše, co jedinec zažil, s čím přišel do styku. Patří sem vše kolem nás, např.: mezilidské vztahy, prožitky, různé aktivity, dovednosti získané opakováním, ale i vědomosti. „Zkušenost znamená účast a aktivitu (buť ve fikci, zástupnou či zprostředkovanou) a zaznamenání této účasti v paměti jako trvalé součásti myšlení a cítění. Na jejím základě se pak posuzuje a zpracovává zkušenost další.“ (Machková 2017b, s. 12) Díky účasti a aktivitě v různých situacích si dítě mnohem lépe osvojuje získané poznatky než při verbálním předáváním. Na základě zkušeností si vytváříme osobní postoje.

Subjektivní a neopakovatelný projev vnitřního života člověka je prožívání, které neustále

provází lidskou psychiku. V případě, že je prožitek pro člověka osobně důležitý a významný, je prožívání silnější. Osobní prožitek jednoho jedince v opakujících se situacích může být pokaždé jiný. Prožitky mají všichni lidé bez ohledu na věk či vzdělání. Když jedinec vstupuje do role ve fiktivní situaci, dochází k prožitku, ve kterém poznává i vnitřní svět druhých, což mění jeho osobnost. Dramatická výchova je specifická právě touto osobní zkušeností. (Machková, 2017a, s. 17)

Hra provází člověka celým životem. Probíhá v různé intenzitě a podobě. Hlavní náplní života je hra u předškolních dětí, pro školáky je velmi důležitá a s nástupem puberty se hra stává volitelnou činností. Hru chápeme jako nepřeberné množství rozmanitých činností, které jsou dobrovolné a svobodné. (Machková 2017b, s. 12)

„Tvořivost neboli kreativita je schopnost a činnost.“ (Machková, 2017a, s. 15) Tvořivost, podmíněná inteligencí, je soubor schopností, díky kterým se jedinec může uplatnit v různých uměleckých a vědeckých oborech. V dramatické výchově se rozděluje tvořivost na expresivní, invenční, inovační, emergetivní. Expresivní tvořivost je základní úroveň tvořivosti, s níž se setkáváme u dětí i dospělých v běžných činnostech, je spontánní a nevyžaduje kvalifikaci. Má význam pro jedince a jeho bezprostřední okolí. Invenční tvořivost je schopnost, která ze známých poznatků vytváří nové kombinace. Jsou to například vědecké vynálezy a divadelní představení. Je záměrná a vědomá a má význam pro vedoucí pracovníky, učitele. Výsledkem inovační tvořivosti je dílo trvalé. Tato tvořivost má význam pro širokou veřejnost, je soustavná a dlouholetá.

Partnerství je princip, kde je velmi důležitá spolupráce, komunikace, tolerance a empatie. Základem partnerství je přijetí člověka takového, jaký je. Je nutné pochopit, že každý jedinec chybí a dopouští se omylů, ale zároveň každý má své přednosti a v něčem vyniká. Přístup učitele, který zajišťuje pozitivní a tolerantní klima, dává najevo, že každý má svá pozitiva, může vést k oslabování negativních stránek osobnosti. Nedílnou součástí partnerství a pozitivní atmosféry ve skupině jsou jasně stanovená pravidla práce a společného soužití a schopnost naslouchat druhým. (Machková, 2017a, s. 19-20)

Psychosomatická jednota je jednota vnitřního světa člověka s jeho tělem. „Dramatika je založena na procesu od představ k vnějšímu projevu, výrazu.“ (Machková, 2017b, s. 23)

Vstup do role je další princip, který je založen na jednání ve fiktivní situaci. Je to symbolická hra, jejíž podstatou jsou mezilidské vztahy, charaktery a jednání. Dramatická výchova se odlišuje od ostatních oborů ve výchově právě zmiňovaným vstupem do role. (Machková, 2017b, s. 24)

Zkoumání a experimentace je důležitou součástí hry v roli, je učením o lidech a životě a díky tomu přináší poznání. Zvolené téma, námět, situaci či postavu je třeba přehrát vícekrát a různými způsoby a zkoumat a hledat různé možnosti řešení prostřednictvím jednání, obměňovat je a hledat další možnosti řešení. (Machková, 2017b, s. 25)

Improvizace je nedílnou součástí všech směrů dramatické výchovy. Je to jednání či tvůrčí projev, bez příprav a scénáře, důležité pro reálný život, protože život nám neustále přináší různé situace, překážky a konflikty a my na ně musíme reagovat tedy improvizovat. Improvizace je neplánovaná činnost, ve které se musíme přizpůsobit vzniklé situaci, a tím se rozvíjí osobní potenciál člověka. (Machková, 2017b, s. 25)

Dramatická výchova musí všechny tyto výše zmíněné principy obsahovat, nemusí se však uplatňovat všechny najednou. Pedagog si sám stanoví krátkodobé a dlouhodobé cíle, i to jak a kdy který princip bude používat.

1.3 Cíle dramatické výchovy

Eva Machková rozděluje cíle dramatické výchovy do tří skupin. První skupinou jsou cíle dramatické, což jsou dovednosti v dramatice, jako je hra v roli, výstavba celku a výrazové prostředky a vědomosti o dramatických aktivitách a divadle, například dramaturgie, historie a teorie. Další skupinou jsou cíle sociální, do kterých patří práce se skupinou jako takovou, jde o organizaci skupiny, její dynamiku, rozvoj vztahů mezi členy a o spolupráci, zároveň sem patří poznávání života, světa lidí. Třetí skupinou jsou cíle osobnostní, kam se řadí psychické funkce, pozornost, vnímání, obrazotvornost, myšlení, emoce a vůle, dále schopnosti jako inteligence, tvořivost a dovednosti, pak motivace, zájmy, hodnotový žebříček a postoje. (Machková, 2017b, s. 35)

„Hlavním cílem dramatické výchovy v primární škole je sociální rozvoj z hlediska jednotlivce i skupiny.“ (Tomková, 1998, s. 162)

Podle Jaroslava Provazníka by mělo být hlavním cílem dramatické výchovy, vychovat jedince, který se orientuje, jak ve svém nitru, tak v okolním světě, což znamená, že by měl mít jedinec přehled v oblastech sociálních vztahů, přírodních a ekologických, kulturních a v etických hodnotách. Měl by být schopen své získané dovednosti a schopnosti používat odpovědně, neustále se rozvíjet a snadněji se adaptovat, na nově vzniklé situace dnešní společnosti. Měl by si být vědom svých možností a limitů, být zdravě sebevědomí a zároveň pokorný. (Provazník, 1998, s. 63)

Krista Bláhová uvádí, že hlavním cílem dramatické výchovy je poznání světa, člověka, společnosti a sama sebe. Jedinec, který prošel dramatickou výchovou, by se měl orientovat sám v sobě a bez potíží prezentovat své názory, vnímat realitu kolem sebe a orientovat se v ní, tvořivě řešit praktické problémy, uvědomovat si mravní dilemata, naslouchat lidem a jejich názory respektovat, zároveň podrobovat své názory, měnit své postoje a vyvíjet se, vcítit se do problémů lidí a pomáhat jim a také s nimi spolupracovat. (Bláhová, 1996, s. 23)

1.4 Metody dramatické výchovy

Eva Machková uvádí: „Metoda ve výchově a vzdělávání znamená záměrné uspořádání činnosti učitele a žáků, směřující k naplnění pedagogických cílů.“ (Machková, 2017a, s. 62) Stejná autorka také uvádí, že metoda je cesta k cíli. (2017b, s. 94)

Krista Bláhová uvádí: „Metodou rozumíme v nejobecnějším slova smyslu způsob, jak dosáhnout určitého teoretického nebo praktického cíle. Prostředkem k tomu je technika, která představuje konkrétní postup.“ (Bláhová, a kol., 1998, s. 91)

Marie Pavlovská a David Kroča řadí mezi základní metody dramatickou hru a improvizaci. Dramatickou hru dělí na hru v situaci (děti v určité situaci jednají sami za sebe), hru v roli (děti se snaží vžít se do role jiné osoby) a charakterizaci (děti převezmou charakteristické rysy konkrétní osoby). Improvizace je tvůrčí projev bez předchozí přípravy. Dělí ji na improvizaci bez dramatického děje (různá cvičení zaměřená na uvolnění, soustředění, vnímání, představivost, pohyb a pantomimu) a improvizaci s dramatickým dějem (základem je příběh, který děti rozvíjí). (Pavlovská a Kroča, 1999, s. 7–8)

Josef Valenta uvádí: „Pojmem metody lze označit soubor nebo skupinu dílčích postupů, respektive jejich společný princip.“ (Valenta, 2008, s. 47) Dále uvádí: „Technika je konkretizace metody.“ (Valenta, 2008, s. 48) Josef Valenta rozděluje metody do tří skupin. Do první skupiny patří metoda plné hry, do druhé skupiny patří metody pantomimicko-pohybové a verbálně-zvukové a do třetí skupiny patří metody graficko-písemné a materiállově-věcné. Všechny tyto metody se vzájemně doplňují. V následujících odstavcích je stručné shrnutí metod ve Valentově pojetí (Valenta, 2008, s. 125–207):

Plná hra

Plná hra neboli úplná hra je metoda, kterou by dramatická výchova neměla postrádat. Opírá se o lidské jednání, uskutečněném v běžném životě nebo ve fiktivní situaci s užitím pohybu, řeči, manipulace s předměty, a s dalšími níže uvedenými metodami.

Metody pantomimicko-pohybové

Toto jsou metody, u kterých je pilířem pohyb a pozice těla, není přítomna řeč ani zvuk kromě přirozených zvuků jako je například zvuk chůze či dechu. Patří sem i stav, kdy se člověk nepohybuje, je tedy zastavena práce svalů a jeho pozice tvoří konkrétní výraz. Pantomimicky i staticky můžeme různými způsoby ztvárnit objekt samotný, znázornit jev pohybem, zahrát jeho původ či vznik nebo reakci na něj nebo jeho použití. Metody pantomimicko-pohybové jsou rozděleny do mnoha oddílů:

Částečná pantomima: u této metody zůstává nějaká část těla nehybná, ale zároveň je jiná část těla v pohybu. Například jedna část těla je někde fixována a hraje zbytek těla, nebo obličej je zakryt maskou a divák vnímá pouze pohyb těla a naopak tělo je statické a jedinec pohybuje pouze obličejovými svaly či končetinami. Tato technika se může využívat při rozcvičce, učí ovládat pohybové a klidové schopnosti svalů a může se pracovat i s gesty a mimikou.

Dotyková hra, dotyková pantomima: Tato metoda je založena na sdělování dotykem, jak z pohledu příjemce či vysílajícího. Prostřednictvím dotyku, můžeme vysílat různé informace, které nahradí slova a vytvoří specifickou řeč. Příkladem je hra, kdy účastníci propletou ruce v uzel a při rozplétání se nemohou domlouvat ústně. Díky těmto rozmanitým hrám se rozvíjí smyslové vnímání, podporuje se fantazie a představivost a člověk se učí zvládat blízkost druhých v jejich zóně osobního prostoru. U této metody nemusí účastník vstupovat do role.

Mechanická pantomima: Při této metodě se jedinec pohybuje určitým směrem a je pravidelně přerušován krátkým „štronzem“ a díky tomu vzniká pohyb připomínající stroj. Jako příklad bych uvedla hru, která oživuje hračky nebo ztvárňuje robota. Tato metoda se používá jak v souhře více lidí, tak u jednotlivce. Jedinec rozvíjí schopnost ovládnutí svých svalů, temporytmus pohybu a optimální spolupráci pohybu s ostatními ve skupině.

Narativní pantomima: Podstatou této metody je vyprávění. Pedagog vypráví příběh a žáci podle vyprávění (narace) hrají pantomimu. Tato metoda je vhodná pro začátečníky, protože žák má velkou oporu v ději příběhu a u žáků rozvíjí představivost.

Ozvučená pantomima: Tato metoda spojuje pohyb a zvuk. Zvuk může vytvářet fonační aparát člověka (např.: vzdech, skřek apod.) nebo je zvuk tvořen na různé předměty kolem nás (např.: cinkání klíčů) a dále je zvuk tvořen hudebními nástroji (např.: ozvučná dřívka). Příkladem je hra, kdy pedagog vyluzuje zvuk na hudební nástroj, a žáci se podle tohoto zvuku pohybují. Metoda umožňuje rozvoj tvořivosti, koncentrace, citlivosti vůči osobě, která zvuk vyluzuje. Díky ní se žáci učí ovládat svaly podle zvuku.

Pantomimický (převrácený) dabing: Při této metodě jeden z žáků propůjčí určité postavě,

kteřou hraje hlas a v ten samý moment druhý žák pohyb. Pohybující se žák například gestikuluje ústy tak, aby to vypadalo, že hovoří on nebo se žák snaží pohybovat podle jeho slov. Tato metoda rozvíjí empatii, pohotovost žáka a komunikaci s ostatními.

Pantomimický překlad: Při této metodě žák převádí slovo do pohybu. Tato činnost neprobíhá paralelně. Například žák převede slovo do obrazu, vykreslí ho do prostoru rukou nebo předvádí, že pozoruje hru tenis a otáčí hlavu za míčkem. U této metody se rozvíjí citlivost žáka vůči slovům, vnímání zvuku a pohybu.

Pantomimizace prostoru, prostředí a věcí: Základem této metody je předvést pantomimou určité prostředí či věc. Ztvární toto například pohybem ruky nebo předvede objekt svým tělem. Pracuje se zde s imaginární rekvizitou či objektem. Při takovýchto cvičeních se rozvíjí představivost žáka a kreativita a aktivuje se životní zkušenost a vztah pohybu a prostoru.

Parafrázování pohybem: Tato technika je založena na vyjádření stejného obsahu jiným způsobem. Například žák předvede pohybem cokoli a druhý žák vyjádří pantomimicky stejný objekt či jev ovšem jiným způsobem. Tato metoda posiluje citlivost, smysly, empatii, kreativitu, pohyb, flexibilitu výrazu a pohotovost k akci.

Plná (úplná) pantomima: Tato metoda se používá pro předvádění osob a lidí a aktivizuje se při ní celé tělo. Je to jedna z nejdůležitějších metod, při které se aktivuje pohyb, který ovlivňuje smysly, představivost, logické myšlení a motoriku.

Pohybová cvičení: V této metodě nemusí být zastoupena hra v roli. Pohybová cvičení probíhají formou různých honiček, rytmických her (např.: vytleskávání), brain-gymnastických cvičení (křížení různých částí těla), relaxačních cviků a her, které vyžadují klid a přesnost (pyramida ze sirek). Tato metoda posiluje soustředění u žáků, trénují se pohybové dovednosti a pohyb se kultivuje.

Pohybový rituál: Tato metoda je založena na vnucených nebo tradičních pravidlech a nemusí být přítomna hra v roli. Pro hru hledáme témata v různých oblastech života, například běžné společenské rituály ve škole. Rituál nám umožní v hodinách analyzovat určitou societu (společenství) a kulturu a převést její kulturní charakteristiku do pohybu. Metoda rozvíjí přesnost a schopnost spolupráce s ostatními ve skupině. Když je rituál proveden dobře, přináší žákům i takzvaný zážitek davové aktivity.

Proxemické škály postojů: Podstatou této metody je, že žák zaujme fyzický postoj v určitém místě v prostoru. Klade se důraz na vzdálenost mezi žáky nebo objekty. Svůj postoj můžou vyjádřit jak žáci, kteří nemusí být zrovna v roli, tak postavy, které hráči představují. Příkladem je hra, kde v prostoru místnosti je židle, kde jako sedí člověk, který se chová společensky

nevhodně (hra v roli). Ostatní žáci přicházejí a zaujímají vůči židli postoj ve vzdálenosti, která odpovídá osobnímu postoji k oné osobě. Tato metoda rozvíjí samostatné myšlení žáků a podporuje jejich vlastní názor.

Předávaná pantomima: Tato metoda má především cvičební charakter. Je založena na principu předávání řetězovitého charakteru. Jako příklad bych uvedla hru, kdy si žáci předávají imaginární předmět, s kterým každý žák dle vlastní fantazie krátce zaimprovizuje. Žáci si ale nemusí předávat jen předmět, ale například i pohyb (pohybová tichá pošta). Metoda rozvíjí koncentraci, představivost i tvůrčí myšlení.

Přetahování: Tato metoda funguje na principu, kdy dva jednotlivci nebo dvě skupiny konají proti sobě protitažnou pantomimicko-pohybovou akci. Jde tu o zobrazení souboje, sportu a konfliktního mezilidského vztahu. Příkladem je když dva žáci hrají imaginární ping-pong. Cíle této metody vycházejí ze zkušenosti vázané na fyzickou podobu mezilidských vztahů. Tato metoda má hlavně relaxační účinek.

Sekvenční pantomima: U této metody se musí pedagog předem připravit. Vybere si příběh či pohádku a rozdělí ho do určitých částí. z jednotlivých částí pak vytvoří scénáře, které vypíše na karty, které pak rozdá žákům. Žáky rozdělí do skupin, každé skupině připadne jedna karta. V určitém časovém rozmezí si musí jednotlivé skupiny rozdělit role a připravit ztvárnění obsahu pantomimou. Pak se na pódiu vystřídají jednotlivé skupiny, střídají se beze slov a příběh zahrají. Tato metoda rozvíjí schopnost žáků navazovat na práci předchozí skupiny a práci s textem.

Taneční drama: Tato metoda je založena na jakémkoliv pohybu, který je motivovaný hudbou. Nemusí jít vyloženě o tanec. Tato metoda děti hlavně učí improvizaci.

Transformovaný pohyb: Tato metoda spočívá ve změně stylu pohybu během pantomimické hry. Tato změna je závislá na změně role. Příkladem je hra, kdy spolu hrají dva žáci a v určitém okamžiku si role vymění nebo jeden žák může ztvárňovat člověka, který je nejdříve mladý a v průběhu hry stárne. Tato metoda rozvíjí u dětí hlavně herecké a pohybové schopnosti, představivost a koncentraci.

Zpomalená pantomima: Při této metodě je veškerý pohyb velmi pomalý, připomínající zpomalený film. Díky tomu se u dětí rozvíjí pohybové schopnosti (synchronizace pohybu), sebeovládání a tempo–rytmické cítění.

Zrcadlení: U této metody musí jeden žák přesně napodobit pohyb druhého žáka. Příkladem je hra, kdy dva žáci stojí naproti sobě, jeden pohyb vede a bez verbálního domlouvání druhý žák napodobuje pohyb současně (stín či zrcadlo). Tato metoda rozvíjí citlivost vůči partnerovi

a napodobivá schopnost žáka.

Zrychlená pantomima: Podstata této metody spočívá ve výrazném zrychlení pohybu žáků. Může sloužit k rozhybávání, ale i k uvolnění energie. Rozvíjí u žáků ovládání a kontrolu pohybu ve velké rychlosti.

Živá loutka: U této metody se žák stává loutkou celým svým tělem nebo promění určitou část těla v loutku, nejčastěji však ruce, které může proměnit například v nějaké zvíře. v prvním případě žák proměněný v loutku je veden spoluhráčem (vodičem), který ho drží například za ruce, nebo nemusí být přímo veden, a v tom případě předvádí jev či objekt, podle verbálních pokynů vodiče. Tato metoda rozvíjí práci s tělem a spolupráci s ostatními. Děti se učí, jak správně tělo uvolnit a jak reagovat na pokyny vodiče. Vodič získává zkušenosti, jak svým vlastním pohybem ovládá pohyb spoluhráče.

Živé–nehybné obrazy: Tato metoda pohyb pouze naznačuje. Živý obraz je tvořen jednotlivým žákem nebo ho může vytvořit i celá skupina ve vzájemném vztahu. Má různé formy: buď bez proměny, kdy živý obraz zachycuje pouze jeden okamžik, nebo s proměnou, kdy proběhne za sebou několik živých obrazů většinou na znamení pedagoga. Živý obraz má různé podoby: Oživlé „štronzo“, což je změna obrazu v pantomimickou či plnou hru, která z nehybného obrazu vychází. Další podobou je zastavená pantomima, u které se používá slovo „štronzo“. Když toto slovo zazní, tak se musí žáci zastavit a vytváří obraz z dané situace. Patří sem i zastavený pohyb, což je na znamení pedagoga zastavení jakéhokoliv pohybu či plné hry. Tato metoda rozvíjí u dětí pohybové schopnosti jako například udržení rovnováhy a výrazu v obrazu, zároveň rozvíjí myšlení, orientaci v prostoru a fantazii. Všechny tyto pohybové metody působí pozitivně na psychiku člověka, zároveň člověka baví a těší a díky tomu jedinec může relaxovat a posiluje tím i ducha.

Metody verbálně-zvukové

Tyto metody jsou postavené na slově a zvuku, jehož tvoření je tu hlavním úkolem. Nejdůležitějším prvkem této metody je poslech a interpretace slyšeného. Přestože je slovo zařazeno do skupiny zvuků, pro člověka je to velmi významný prvek, proto ho díky tomu budeme od ostatních zvuků odlišovat. Zvuk tedy bude znamenat cokoli jiného, co člověk vyluzuje svými ústy. Zvuky rozdělujeme na paralingvistické a extralingvistické. U paralingvistických zvuků zpracováváme zvukově slova pomocí temporytmu řeči, intonace, dynamiky (hlasitost), akcentu, posazení hlasu, zřetelnosti artikulace a pracujeme s pauzou, tichem a s barvou hlasu. Extralingvistické zvuky jsou zvuky, které člověk vyluzuje svými

ústy. Patří mezi ně například hlasitý dech, zvuky, které prezentují fyzické stavy jako kašláni a mlaskáni a zvuky, které vyjadřují psychické stavy jako óó a hm. I tyto metody jsou rozděleny do skupin:

Akce a narace: Tato metoda se opírá o akci a vyprávění. Žák hraje svým tělem i slovem, popisuje chování své postavy a trénuje tím své hráčské dovednosti.

Alej: Při této metodě se postupuje tak, že se žáci postaví do dvou řad, čelem k sobě a vytvoří uličku. Touto uličkou, alejí, prochází vždy jeden žák. Po předešlé dohodě s pedagogem je jasné, co ulička znamená, kdo a proč jí prochází a jaký úkol mají ti, co uličku vytváří. Ulička – alej může znázorňovat jakoukoliv cestu, například dítě si jde pro špatné vysvědčení. Stromy – účastníci aleje mohou povzbuzovat či kárat. Tato metoda aktivizuje prožívání, soucit a kritičnost.

Alter ego: Tato metoda je založena na hře dvou žáků. Jeden žák vede monolog či dialog a hraje vnější chování postavy a druhý žák hraje vnitřní prožívání a myšlenky stejné postavy. Tímto se u žáků trénuje koncentrace, verbální projev a komunikace.

Brainstorming: Tato metoda je založena na hledání nových nápadů během rozhovoru na určité téma. Jedná se o cvičení, které rozvíjí imaginární a tvůrčí přístup dětí, jejichž cílem je definování a vymezení otázek a odpovědí.

Čtení: Základem čtení je učení. Děti se učí vnímat čtený text, ať už čtou samy nebo poslouchají jiného člověka při čtení, orientovat se v textu a díky tomu rozvíjí svou fantazii.

Dabing: První žák hraje určitou postavu pouze pantomimicky a druhý žák přidává řeč (dabuje) tak, jako kdyby mluvil první žák. Důležitá je spolupráce dabéra a žáka, který se pohybuje. Tato metoda učí dabéra, jak správně vycítit nonverbální signály a řečové pohotovosti.

Dialogické monology: Tato metoda se zakládá na dialogu, který ovšem vytváří pouze jeden žák, který například vypráví pohádku a v dialozích různých postav mění hlas. Diskuse:

Diskuse je verbální aktivita - dialog dvou a více účastníků, kteří řeší nastolený problém. U dětí rozvíjí myšlení a soustředění, vyžaduje řád a kázeň.

Disputace: Je metodou, kde probíhá dialog dvou lidí, kteří ovšem mají rozdílný názor na věc a jeden se snaží přesvědčit druhého, že jeho názor je správný. Touto metodou se rozvíjí myšlení i řečové schopnosti.

Dotazování a odpovídání: Základní formou dotazování je horká židle, což je technika postavená na dotazech, kterými účastníci směřují k postavě příběhu. Otázky se týkají problému v příběhu. Další formou je interwiev, což je technika, kterou zjišťujeme různé informace v novinářském stylu. Další technikou je tisková konference, kde je větší množství

těch, co kladou dotazy jednomu člověku, který má určitou důležitost. Poslední technikou u této metody je průzkum, který může probíhat například na ulici a člověk zjišťuje názor kolemjdoucích na určitý problém. Tato metoda rozvíjí u dětí komunikaci a trénuje pohotovost odpovědí.

Hádka: Tato technika je založena na verbálním konfliktu. U dětí rozvíjí asertivní chování.

Hlasová cvičení: Tato technika u dětí zdokonaluje mluvený projev a učí je správnému dýchání.

Chór: Chór je sborový jednotný zvuk nebo řeč. U dětí rozvíjí společnou spolupráci a cítění temporytmu.

Imaginativní hra: u této metody pracuje žák s rekvizitou, předmětem, musí se zamyslet například nad tím, kdo tento předmět vlastní, odkud věc pochází, nebo přetvoří její význam. Díky tomu se rozvíjí hlavně představivost a tvořivost.

Konverzace: Konverzace je nezávazný rozhovor mezi lidmi, kterým trénujeme řečové dovednosti a udržení hovoru. Z obecného hlediska jde o nácvik společenského chování.

Mluvicí předměty: Metoda spočívá v propůjčování svého hlasu loutce nebo jinému předmětu a následnému mluvení za něj. U dětí se díky tomu rozvíjí řečová dovednost.

Monolog: Monolog je verbální projev jednoho člověka. U dětí rozvíjí hlavně řečovou dovednost.

Neviditelné hlasy: U této metody je podstatou, že dítě, které hraje, není vidět, divák slyší pouze jeho hlas. Příkladem je například rozhlasová hra, kdy se děti navzájem vidí, divák (posluchač) pouze slyší. Další variantou může být hra, kde se ani děti nevidí, stojí například k sobě zády nebo je zhasnuto. Tato metoda rozvíjí u dětí komunikaci a verbální projev.

Porada: Porada je organizované setkání, kde se řeší určité téma. Může být i mimorolová. Díky této metodě se děti učí komunikovat mezi sebou, stanovit si cíle a obsah tohoto setkání.

Postsynchron (autopostsynchron): Základem je dodatečné dabování či ozvučení akce (živý obraz, zastavená pantomima či plná hra). Rozvíjí hlavně nonverbální komunikaci a empatii a děti učí hledat podstatu problémů. Předávaná řeč: u této metody je podstatou vyprávění jednoho příběhu více účastníky, kde jeden vypráví část příběhu a druhý na něj plynule naváže a pokračuje ve vyprávění. Účastníci se střídají (může jich být více než dva) dokud není příběh u konce. Díky tomu se děti učí spolupracovat s ostatními, pohotovosti a plynulosti a rozvíjí se u nich schopnost přizpůsobit se.

Recitace: Tato metoda se zakládá na estetizovaném přednesu poezie a prózy, při kterém trénujeme hlavně artikulaci a výraz.

Rozhovor: Rozhovor se zařazuje do osobní komunikace (rodinná, přátelská). Hlavním cílem

této metody je rozvoj komunikace s ostatními.

Ticho: Mezi metody verbálně-zvukové patří i práce s pauzou (tichem), nedoříkáváním, důležité je i nereagování slovem a zvukem. Prostřednictvím tohoto se zvyšuje citlivost na řečové prostředky a na časování promluv.

Titulkování: Tato metoda je založena na sledování živých obrazů a následném slovním vyjádření toho co vidí. U dětí rozvíjí pozorovací a verbální schopnosti.

Vyjednávání: Podstatou této techniky je jednání dvou stran, které se navzájem ovlivňují a které chtějí získat určité výhody. Například děti mohou jednat o tom, co se bude hrát nebo, co kdo bude hrát a podobně. Rozvíjí se tím hlavně komunikace s ostatními, kde se děti snaží obhájit vlastní zájmy a asertivitu.

Zpěv a hudební exprese: u této metody je využíván zpěv jako takový, ale i broukání, rytmický zvuk, který je tvořen hudebními nástroji či různými jinými předměty. Tato metoda je zaměřena hlavně na relaxaci.

Metody graficko-písemné

Tyto metody jsou založené na písemném projevu žáků a doplňují výše uváděné metody. Patří sem i malování, kreslení a rýsování. Používá se například při vytváření kulis, připravování plakátu a letáků pro propagaci představení, psaní scénářů a podobně. Můžou mít i rolový charakter když žák využívá těchto metod přímo v představení – např.: píše dopis nebo maluje. Tyto metody u žáků rozvíjí jemnou motoriku, představivost, fantazii, myšlení, spolupráci s ostatními (např.: při vytváření kulis) a umělecké vnímání. Do této skupiny řadíme beletrii, deníky, dokumenty, dopisy, dotazníky, testy, eseje, formuláře, fotografie a filmy (práce s optickými přístroji), inventáře a seznamy, inzeráty, letáky, líčení (práce s líčidlem – maska), loga, slogany, názvy, mapy, plány, myšlenkové mapy, obrazy (např.: kresby), obrazné představy, odborné texty, plakáty, projekty, recenze, reflexe (hodnocení dramaticko-výchovných akcí), role na zdi (analýza postavy), scénáře, schémata, sociogramy, telegramy, zprávy a životopisy.

Metody materiálůvě-věcné

Základem této metody je práce s hmotou, materiálem, která doplňuje atmosféru určité akce. Je to v podstatě vše, co nám vyplňuje herní prostor. Tato metoda rozvíjí životní zkušenost žáka a způsobuje jeho osobní rozvoj v mnoha směrech. Například dětem umožňuje vyjadřovat se pomocí věcí, poznávat různý materiál, rozvíjí prostorové vnímání, představivost,

fantazii, myšlení (např.: technické, geometrické, technologické), estetické cítění a umělecké dovednosti v oblasti práce s materiálem. Mezi tyto metody se řadí práce s jakýmkoliv objekty – stavbami (nábytek, sloupy, dveře), práce s kostýmem (hra v kostýmu, jeho výroba), práce s loutkou (hra s loutkou, její výroba), práce s maskou (vyrobená s čehokoliv), práce s modelovacím materiálem (písek, sádra atd.), práce s papírem (např.: umělé vousy), práce s prostorem (reálná i imaginativní), práce s rekvizitou (skutečná i imaginární), práce se stroji a přístroji (např.: počítač, koloběžka), práce se světlem a stínem (stínohry) a práce se zástupnými předměty (např.: židle může představovat koně).

2. Mladší školní věk

Ve své práci porovnávám pojetí hodin dramatické výchovy dvou pedagožek. Jedna má ve skupině děti, které chodí do první až páté třídy a druhá od třetí do páté třídy, patří tedy do skupiny mladšího školního věku.

2.1 Charakteristika mladšího školního věku

Marie Vágnerová dělí školní věk na tři období. Raný školní věk, který trvá přibližně od 6 do 9 let a začíná nástupem do základní školy. U dětí se v tomto období vyvíjí osobnost, jednotlivé schopnosti i dovednosti na základě nového sociálního postavení. Střední školní věk trvá od 9 let do 11–12 let, kdy dítě začíná dospívat. Dítě se souvisle rozvíjí ve všech oblastech. Toto období se dá nazvat jako obdobím relativního klidu. Starší školní věk, který začíná nástupem na 2. stupeň základní školy a končí přibližně kolem 15. roku dítěte. (Vágnerová, 2012, s. 255–256)

Josef Langmeier a Dana Krejčířová uvádí: „Jako mladší školní období označujeme zpravidla dobu od 6–7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11–12 let, kdy začínají prvé známky pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 117) Dále toto období označují jako věk střízlivého realismu. Dítě v tomto věku chce pochopit podstatu skutečnosti, jak to všechno doopravdy je, chce vše prozkoumávat reálnou činností, díky které si poznatky snadněji zapamatují.

2.2 Vývoj schopností a dovedností

Rozvíjení pohybových schopností je závislé na tělesném růstu, který je během tohoto období rovnoměrně souvislý. V tomto věku se výrazně zlepšuje jemná i hrubá motorika a zlepšuje se koordinace pohybů. Vývoj motoriky nezáleží jen na věku, ale i na vnějších faktorech. Když je dítě motivováno k pohybu, vyvíjí se rychleji.

V tomto věku se u dětí také soustavně vyvíjí smyslové vnímání. Díky tomu je pozornější, zkoumavější a méně závislé na svých přáních. Věci prozkoumává až do malých detailů, více se rozvíjí pozorování. Dítě si začíná uvědomovat čas a prostor. Je schopno rozpoznat význam slov například brzy, včera, daleko. Výrazně se rozvíjí představivost, dítě je schopno si vzpomenout na dřívější vjemy a také řeč, která je podmínkou úspěšného učení. Roste slovní

zásoba, délka a složitost vět. Slovní zásobu ovlivňuje nejen věk, ale i vnější faktor, například dítě, které více čte, má větší slovní zásobu. Při vstupu do základní školy má dítě celkem osvojenou gramatiku českého jazyka, umí správně skloňovat a časovat a umí si poradit i se slovosledem. V tomto věku se také u dětí zlepšuje artikulace. Na konci první třídy mizí u většiny dětí takzvaná patlavost a to i bez zásahu logopeda. S rozvojem řeči souvisí i rozvoj paměti. Rozvíjí se nejen paměť mechanická, ale i paměť logická. Čím je dítě starší, tím lépe si obnovuje naučenou látku. K upevnění znalostí slouží opakování, které děti začínají používat kolem 6–7 let. S věkem se výrazně zlepšuje i schopnost učení, které je plánovité, což vyplývá ze školních požadavků. Díky tomu, že se dítě dokáže soustředit na více aspektů učební látky, roste složitost učení. Rozhodující význam má v tomto věku strategie učení, dítě se učí, jak se učit, což je pro budoucnost velice důležité. Dítě je v dnešní době zahlceno přemírou informací, a proto si musí v učení najít svůj systém. Důležitý význam tu má škola i rodina. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 120–124)

2.3 Kognitivní vývoj

U dětí v mladším školním věku se rozvíjí logické myšlení s respektováním reality. Dítě je schopno mluvit o věcech, které zná, a které vidělo. Je schopno různých změn v mysli současně, chápe identitu, zvratnost a vzájemné spojení různých myšlenkových procesů. Logické myšlení v tomto věku je závislé na učení a vhodné motivaci, ať už ze strany rodiny nebo školy, může být podporováno a urychleno. Motivace přispívá k myšlení, které je založeno na logických operacích. Když dítě někdy v minulosti přišlo do kontaktu s nějakou věcí, je schopno o ní mluvit. Dítě ve svých myšlenkových pochodech vychází ze své vlastní zkušenosti. Upevňuje si pohled na svět a přijímá jeho pravidla.

Intelligence – schopnost přizpůsobovat se novým situacím, na základě pochopení celkových vztahů. Nedá se cíleně měřit, ale usuzujeme ji nepřímou, na základě výsledků různých úkolů. Vývoj inteligence roste s věkem. Dítě v předškolním věku, přibližně okolo osmého roku, dosahuje přibližně 80 procent intelektuální výkonnosti dospělého. Inteligenci ovlivňuje dostatečná motivace. Děti, které se pozvolna v tomto ohledu zlepšují se vyvíjejí, jsou-li dostatečně motivované. Jsou samostatnější, zvládají lépe obtížné situace a jsou cílevědomější. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 124–130)

2.4 Emoční vývoj

Děti v tomto věku bývají optimistické a vše kolem sebe vnímají pozitivně. Snadněji se orientují ve svých pocitech, zároveň s nimi účelněji zachází, a orientují se snadněji i v emocích ostatních lidí. Rozvíjí se u nich emoční inteligence. „V tomto období dochází k většímu propojení emočního hodnocení a racionálního uvažování.“ (Vágnerová, 2012, s. 305) Díky tomu děti lépe rozumějí svým pocitům, chápou jejich význam a snadněji si je umí vysvětlit. Kolem 10 let začínají děti chápat emoční ambivalenci. Chápou, že lidé mohou mít k věcem i osobám smíšené, protichůdné, kladné i záporné emoce současně. V tomto věku se také výrazně vyvíjí schopnost rozpoznávat a chápat emoce jiným osob. Děti, které jsou k pocitům jiných citlivější a vhodně na ně reagují, jsou většinou v kolektivu oblíbenější. Školní děti dokážou o emocích ostatních mluvit. Dovedou například popsat, co mu na spolužákovi vadí a zároveň umí už vysvětlit, proč mu to vadí. V tomto věku se děti začínají srovnávat s vrstevníky, ale i s dospělými a díky tomu se u nich rozvíjí i sebehodnotící emoce (např.: pocit viny, hrdost), které ovlivňují jejich chování. Školní děti umí své emoce usměrňovat a emoce předstírat. Například dokážou být nadšené z dárku, který je ovšem nepotěšil, aby darující nebyl smutný. Regulace emocí je důležitá hlavně v kolektivu vrstevníků. Pokud chtějí, aby je vrstevníci uznávali, musí potlačovat emoce jako je například vztek či závist. (Vágnerová, 2012, s. 305–311)

2.5 Socializace

Podle Marie Vágnerové (2012, s. 311 –313) je vstup do školy, z hlediska procesu socializace, důležitý krok. Škola dítě rozvíjí jiným způsobem než rodina, která má samozřejmě nadále velký vliv na dítě. Škola je další etapou přípravy na život ve společnosti, která přináší nové normy. „Úspěšnost uplatnění ve škole předurčuje pozdější společenské zařazení.“ (Vágnerová, 2012, s. 311) Dítě se v rámci socializace učí ve škole komunikovat a dodržovat daná pravidla. To má velký vliv na rozvoj jeho vlastností a kompetencí. Dítě se musí zorientovat v novém prostředí, pochopit, co se od něho vyžaduje a zároveň si musí osvojit dovednosti a způsoby chování. Ve školním věku se u dětí začínají rozvíjet i vztahy s jinými lidmi než s rodinnými příslušníky. Potkávají se s dalšími autoritami jako je učitel a vychovatel a pak také s vrstevníky, především se spolužáky. Pro dítě ve školním věku jsou důležité různé sociální skupiny, díky kterým dítě získává různé role a postavení. Je to především rodina,

škola a vrstevnická skupina. Všechny tyto skupiny mají své teritorium.

Teritorium rodiny

Teritorium rodiny je místo, které dítě dobře zná, kde se cítí bezpečně a kam se denně vrací. Když dítě nastoupí do školy, mění se pozice v jeho dětském pokoji, své místo zaujímá psací stůl, kde má dítě prostor na učení a na psaní úkolů. Jde o symboliku změn jeho sociálního postavení.

Teritorium školy

Teritorium školy je prostředí, které je pro dítě nové a velké a ze začátku může mít problém v prostoru školy s orientací. Dítě zde nikde nemá své vlastní soukromí. Vše je společné. Ani lavice nemusí být stálé místo, učitel je může kdykoliv přesadit, navíc ji sdílí s dalším spolužákem. Pro dítě je důležitým prostorem záchod, protože tam má pocit, že na něj učitel nedohlíží. Probíhají tu sociální vazby mezi spolužáky a zakázané činnosti (vyřizování sporů).

Teritorium kontaktu s vrstevníky

Toto teritorium je v podstatě kdekoliv, kde děti spolu tráví čas. Patří sem samozřejmě i škola, ale také různá místa, podle zájmů dětí. Například hřiště, dětská herna, park. Jelikož se ve své práci budu věnovat dramatické výchově dětí, tak bych také uvedla jako příklad teritoria vrstevníků divadelní sál nebo dramatickou učebnu.

3. Pedagog dramatické výchovy

V praktické části mé bakalářské práce se věnuji práci dvou pedagožek dramatické výchovy. Z tohoto důvodu bych se chtěla věnovat i roli pedagoga.

Soňa Kořátková (Kořátková, 1998, s. 219–222) uvádí dva aspekty úspěšného učitele dramatické výchovy. Patří sem základní profesní vybavenost, což jsou vlastnosti, které by měl mít každý učitel a speciální vybavenost pro dramatickou práci, což jsou schopnosti, které jsou specifické právě pro učitele dramatické výchovy. Učitel musí vytvářet podmínky, aby informace byly dětem předávány s ohledem na jejich zkušenost, aby dítě bylo schopno tyto informace přijmout za své. Učitel musí vytvářet příznivé klima, má důvěru ve svou práci, jevit zájem o každého člena skupiny a respektovat ho jako osobnost, je schopný empatie, musí být tolerantní, racionální a trpělivý, nesmí se bát vyjádřit své pocity, jak pozitivní, tak negativní a také musí být vnitřně uvolněný. Učitel dramatické výchovy musí navíc velmi dobře zvládat techniku řeči, být schopen improvizace obecně, ale i v roli, musí mít základní herecké předpoklady, v roli musí být schopen neverbálních a pohybových projevů, musí mít schopnost vymýšlet téma dramatických hodin a prožité reflektovat. Zároveň se musí orientovat v didaktických zásadách, metodách a technikách dramatické výchovy, v literatuře, historii a v problémech dětí obecně, zvládat základní předpoklady dramatické práce a režijní dovednosti.

Marie Pavlovská uvádí navíc ještě další aspekty. Každý učitel by měl umět komunikovat s lidmi, mít k nim pozitivní vztah, měl by mít všeobecný, kulturní, zeměpisný a politický přehled, morální způsobilost a měl by být citlivý k hodnocení žáků. Učitel dramatické výchovy by měl navíc splňovat ještě další kritéria – tvořivost, hravost, představivost, zodpovědnost a cit pro temporytmus a prostor. Neměl by být autoritativní k dětem a měl by jim naslouchat. (Pavlovská, 1998, s. 9–10)

Obě autorky uvádí, že každý učitel dramatické výchovy by měl mít, pro správné zvládnutí své práce, příslušné odborné vzdělání a obě kladou důraz na aspekty úspěšného učitele.

4. Vybraná volnočasová zařízení

4.1 Základní umělecká škola

„Základní umělecké vzdělávání poskytuje základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech. Základní umělecké vzdělávání se uskutečňuje v základní umělecké škole. Základní umělecká škola připravuje také pro vzdělávání ve středních školách uměleckého zaměření a v konzervatořích, popřípadě pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením. Základní umělecká škola organizuje přípravné studium, základní studium I. a II. stupně, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé.“ (Školský zákon 561/2004 Sb., § 109)

Vyhláška MŠMT ČR č. 71/2005 Sb., O základním uměleckém vzdělávání uvádí, že v základní umělecké škole lze zřizovat více uměleckých oborů a to obor hudební, taneční, výtvarný a literárně-dramatický. Studium je rozděleno do studia I. a II. stupně. I. stupeň začíná přípravným studiem, které je určeno pro žáky od 5 let a pokračuje dalšími sedmi ročníky, které jsou určené pro žáky od 7 let. Počet žáků ve skupině a charakter skupinové výuky stanovuje rámcový vzdělávací program. Škola může organizovat koncerty, výstavy, soutěže, přehlídky, vystoupení a výjezdy do zahraničí. Uchazeči, kteří prokáží předpoklady pro určitý obor, jsou přijímáni do přípravného studia. Pro přijetí do I. a II. stupně musí uchazeč vykonat talentovou zkoušku, která může být nahrazena úspěšným ukončením předcházejícího stupně. Žáci na konci školního roku vykonávají závěrečnou zkoušku (absolventské představení, výstava). Hodnocení výsledků žáků probíhá formou klasifikace na vysvědčení. Žáka, který je nadaný lze přeradit do vyššího ročníku. O přijetí žáka nebo o postupu do dalšího ročníku rozhoduje komise.

4.2 Dům dětí a mládeže

Vyhláška MŠMT ČR č. 74/2005 Sb., O zájmovém vzdělávání nám říká, že dům dětí a mládeže je středisko volného času, které vykonává činnost po celý školní rok a to i v době, kdy neprobíhá školní vyučování (víkend, prázdniny). Činnost tohoto střediska probíhá ve více oblastech zájmového vzdělávání pro širokou veřejnost bez ohledu na věk a místo jejich trvalého pobytu. Účastník je přijat na základě písemné přihlášky.

Jiřina Pávková (Pávková, 2014, s. 39–41) uvádí, že dům dětí a mládeže je zařízení pro

zájmové vzdělávání a patří mezi střediska volného času. Probíhá zde pravidelná zájmová činnost v zájmových útvarech, příležitostné aktivity zájmového a rekreačního zaměření (pravidelně se opakující ovšem ve velkém časovém odstupu, např.: soutěže, besídky, výlety), táborová činnost (letní a zimní dětské tábory) a osvětová činnost (poskytování informací široké veřejnosti, přednášky a semináře pro pedagogy). Zařízení se věnuje práci s jedinci, kteří mají specifické vzdělávací potřeby. Organizuje olympiády pro talentované děti a věnuje se i handicapovaným dětem, které se snaží integrovat mezi děti zdravé. Dále zařízení nabízí spontánní aktivity s přitažlivými činnostmi, kde se nepředpokládá pravidelná docházka, ale tyto aktivity mohou v dětech vzbudit zájem o určitou zájmovou činnost. V tomto zařízení pracují pedagogové volného času, externisti a dobrovolníci. Prostředí tohoto zařízení musí odpovídat tomu, aby příznivě působilo na psychiku zúčastněných.

5. Kurikulární východiska dramatické výchovy

5.1 Rámcový vzdělávací program

Rámcové vzdělávací programy jsou dokumenty, které byly do vzdělávání v České republice zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tyto dokumenty poskytují rámec pro cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a stanovují rámce a pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů, podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a bezpečnosti a ochrany zdraví, materiální, personální a organizační podmínky.

5.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání obor literárně–dramatický

Literárně-dramatický obor rozvíjí prostřednictvím tvořivých činností umělecké vlohy žáka směrem k divadelnímu a slovesnému projevu. Jeho prostřednictvím se rozvíjí jejich sociabilita, emocionální vnímání a schopnost sebepoznání a sebekontroly. Vzdělávací obsah tohoto oboru je členěn do dvou oblastí, které jsou vzájemně provázané. Jsou to interpretace a tvorba a recepce a reflexe. Důležitým prvkem výuky je práce v kolektivu. Výuka směřuje k vytvoření schopnosti se samostatně a kultivovaně vyjadřovat v sociální i umělecké komunikaci hlasem, pohybem, gesty, psaným slovem a projevem s využitím loutkářských prostředků. Výuka využívá i mluvní a pohybovou přípravu, která je zaměřena na rozvoj technických i výrazových mluvních a pohybových, literárních a loutko–vodičských dovedností. Výuka klade důraz na kulturu projevu a seznamuje žáky s literaturou. Výuka literárně dramatického oboru je rozdělena na přípravné studium, základní studium I. stupně (7 ročníků) a základní studium II. stupně (4 ročníky). Pro žáky s hlubším zájmem o tento obor je určeno základní studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin. Ve skupině základního studia pro I. i II. stupeň může být maximálně 10 žáků a maximálně 5 žáků ve skupině s rozšířeným počtem vyučovacích hodin. Rámcový učební plán stanovuje minimální týdenní hodinovou dotaci ve všech vzdělávacích zaměřeních dramatického oboru.

Vzdělávací obsah oblasti Interpretace a tvorba:

Očekávané výstupy 7. ročníku základního studia I. stupně: Žák vhodně využívá pohybové, hudební a taneční prvky, umí zacházet s rekvizitou či loutkou, sám si vybere předlohu pro individuální tvorbu, kultivovaně ji interpretuje, vystaví a realizuje vlastní námět s využitím různorodých vyjadřovacích prostředků, zpracuje písemně drobný jevištní tvar (etuda, improvizace), realizuje jej individuálně nebo ve skupině, komunikuje prostřednictvím dramatického jednání či loutkářskými prostředky s využitím jejich materiálních, technických a výtvarných možností, porozumí dramaturgickému i režijnímu plánu dramatického tvaru, podílí se na jeho naplnění, orientuje se v základních pojmech tvůrčího psaní, rozpozná, kdy hraní vychází z přirozeného a v rámci daného žánru pravdivého jednání a z komunikace a spolupráce s partnerem, tvoří ve spolupráci s ostatními krátké literární nebo dramatické tvary, využívá divadelní výrazové prostředky a prvky divadelního jazyka při společné realizaci dramatického tvaru, přijme svou roli při jeho realizaci.

Očekávané výstupy 4. ročníku základního studia II. stupně: Žák samostatně vybere vhodnou předlohu pro individuální tvorbu a osobitým způsobem ji realizuje (např. přednes), vytváří náročnější texty propracované z hlediska sdělnosti obsahu, tématu, použité formy, stylu a žánru, uplatňuje výrazové prostředky, vědomě používá základní výrazové prostředky pro sdělování, vytvoří charakter postavy, zvládne vědomou stylizaci v daném žánru, uvědomuje si a uplatňuje zákonitosti výstavby dramatického tvaru a aktivně a poučeně se podílí na tvorbě jednotlivých složek divadelní inscenace.

Vzdělávací obsah oblasti Recepce a reflexe:

Očekávané výstupy 7. ročníku základního studia I. stupně: Žák se prostřednictvím individuální i skupinové tvorby seznamuje s vhodnými uměleckými díly a vybraná díla dává do souvislostí, zhodnotí na základě získaných vědomostí i dovedností dramatické a literární dílo, reflektuje práci druhých a zhodnotí ji, přijímá kritiku vlastní práce, naslouchá ostatním a respektuje je.

Očekávané výstupy 4. ročníku základního studia II. stupně: Žák uvádí vybrané dílo do sociokulturních souvislostí, je schopen uchopit téma a použité prostředky, hodnotí dramatické nebo literární dílo, včetně způsobu jeho provedení, kriticky reflektuje a hodnotí práci svou i druhých a je schopen hluboké sebereflexe.

Mezi podmínky vzdělávání patří materiálně technické, bezpečnostní a hygienické (zdravé prostředí školy podle platných hygienických a bezpečnostních norem, prostorově a hygienicky vhodné učebny, vhodné prostory k převlékání, prostory umožňující osobní hygienu žáků

a učitelů, didaktické pomůcky), personální (pedagogičtí pracovníci s předepsanou odbornou a pedagogickou způsobilostí, vedoucí pracovníci s manažerskými schopnostmi), psychosociální (ochrana žáků před násilím) a organizační (aktivní účast všech učitelů na tvorbě a realizaci školního vzdělávacího programu). (Bořek, 2010)

5.1.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání obor dramatická výchova

Dramatická výchova je v programu doporučena jako doplňující a rozšiřující vzdělávací obor, ale není povinná.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru:

Očekávané výstupy 1. stupně, 1. období: Žák zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla, dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých, rozlišuje herní a reálnou situaci, přijímá pravidla hry, vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná, zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání, spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace, prezentuje ji před spolužáky, sleduje prezentace ostatních a reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla.

Očekávané výstupy 1. stupně, 2. období: Žák propojuje somatické dovednosti a kombinuje je za účelem vyjádření vnitřních stavů a emocí vlastních i určité postavy, pracuje s pravidly hry a jejich variacemi, dokáže vstoupit do role a v herní situaci přirozeně a přesvědčivě jednat, rozpoznává témata a konflikty v situacích a příbězích, nahlíží na ně z pozic různých postav, zabývá se důsledky jednání postav, pracuje ve skupině na vytvoření menšího inscenačního tvaru a využívá přitom různých výrazových prostředků, prezentuje inscenační tvar před spolužáky a na základě sebereflexe a reflexe spolužáků a učitele na něm dále pracuje, sleduje a hodnotí prezentace svých spolužáků, reflektuje svůj zážitek z dramatického díla a rozlišuje na základě vlastních zkušeností základní divadelní druhy. Učivo je děleno do několika skupin: základní předpoklady dramatického jednání (psychosomatické dovednosti, herní dovednosti, sociálně komunikační dovednosti), proces dramatické a inscenační tvorby (náměty a témata v dramatických situacích, typová postava, dramatická situace, příběh, inscenační prostředky a postupy, komunikace s divákem) a recepce a reflexe dramatického umění (základní stavební prvky dramatu, současná dramatická umění a média, základní divadelní druhy).

Očekávané výstupy 2. stupně: Žák uplatňuje kultivovaný mluvený a pohybový projev,

dodržuje základy hlasové hygieny a správného držení těla, propojuje somatické dovednosti při verbálním a neverbálním vyjádření, na příkladech doloží souvislosti mezi prožitkem a jednáním u sebe i druhých, rozvíjí, variuje a opakuje herní situace, přijímá herní pravidla a tvořivě je rozvíjí, prozkoumává témata z více úhlů pohledu a pojmenovává hlavní téma a konflikt, uvědomuje si analogie mezi fiktivní situací a realitou, přistupuje k dramatické a inscenační tvorbě jako ke společnému tvůrčímu procesu, ve kterém přijímá a plní své úkoly, přijímá zodpovědnost za společnou tvorbu a prezentaci jejího výsledku, rozpozná ve vlastní dramatické práci i v dramatickém díle základní prvky dramatu, pozná základní divadelní druhy a dramatické žánry a jejich hlavní znaky a kriticky hodnotí dramatická díla i současnou mediální tvorbu. Učivo je děleno do stejných skupin jako pro 1. stupeň ovšem s náročnějšími požadavky.

Mezi podmínky vzdělávání patří prostorové a materiální (učebny s funkčním zařízením, pomůcky pro vzdělávání žáků), hygienické a bezpečnostní (zdravé prostředí učeben, ochrana žáků před úrazy, dostupnost prostředků první pomoci), psychosociální (příznivé sociální klima, ochrana žáků před násilím), personální (pedagogičtí pracovníci s potřebnými profesními dovednostmi) a organizační (účast všech učitelů na přípravě a realizaci školního vzdělávacího programu základního vzdělávání). (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017)

5.2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací programy jsou povinné pedagogické dokumenty, které určují vzdělávání na jednotlivých školách. Každá škola si jej musí sama vytvořit podle zásad rámcového vzdělávacího programu a to pro každý obor vzdělávání. Musí být přístupný veřejnosti. Je vydáván ředitelem, který odpovídá za jeho realizaci. Naplnění programu kontroluje Česká školní inspekce.

5.2.1 Školní vzdělávací program literárně-dramatického oboru pro konkrétní základní uměleckou školu

Charakteristika vybrané základní umělecké školy

Základní umělecká škola je školské zařízení, které dětem poskytuje odborné umělecké vzdělávání v hudebních, tanečních, literárně-dramatických a výtvarných oborech, zřizovatel

je hlavní město Praha. Výuka je sestavena tak, aby odpovídala věku a schopnostem žáků a podporovala jejich individuální projev. Škola pořádá různé společné akce, besídky, představení, festivaly, koncerty a Happeningy, kde se žáci setkávají s tvorbou žáků z ostatních oborů, čímž v nich utváří vnímání jiných umění. Žáci se účastní různých regionálních, státních a zahraničních přehlídek a soutěží. Díky veřejnému vystupování si žáci posilují sebevědomí a odolnost vůči psychicky náročným situacím. (Školní vzdělávací program, 2018, webové stránky konkrétní základní umělecké školy)

Literárně dramatický obor v konkrétní základní umělecké škole

V literárně-dramatickém oboru směřuje odborná výuka žáka k znalostně dovednostnímu vybavení žáka, které je třeba ke kvalitní dramatické tvorbě vrstevníků a rozvíjí emoční inteligenci žáků. Systém výuky se dělí do tří úseků: přípravné studium, základní studium I. stupně a základní studium II. stupně. Přípravné studium trvá jeden školní rok. Učební plán slouží jako průprava pro kolektivní dramatickou tvorbu. Žáci se zde učí pracovat ve skupině, spolužáky respektovat a nést zodpovědnost za své chování k ostatním. Díky plnění úkolů posilují svou soustředěnost, seznamují se s dialogem, s pohybem v prostoru, s rytmem a s improvizací. Při hrách s literárními náměty a říkadly pracují s alterací, simulací a rozvíjí fabulaci. Zároveň se podílí na společné divadelní práci a učí se pracovat s tématem a literaturou. Dalším úsekem je základní studium I. stupně, které je podle zákona č.561/2004 Sb. rozdělené do sedmi let. „Je zaměřeno na rozvíjení individuálních dispozic žáků.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, s. 11) Učebním plánem je kolektivní dramatická tvorba, pohybová a hlasová výuka, individuální dramatická tvorba a přednes. Během tohoto studia se žák učí oživovat předmět včetně fázování, pracovat na inscenačním tvaru, oživovat vytvořenou improvizovanou loutku, rozpoznávat dramatické žánry, účastní se rytmických cvičení, jako jsou hra na tělo a Orffovy nástroje, vstupuje do role, tvoří drobné literární texty, od simulace a alteraci přechází k charakterizaci a naplňuje techniky strukturovaného dramatu. Posledním úsekem je základní studium II. stupně, které je rozděleno podle znění stejného zákona do čtyř ročníků. „Klade důraz na praktické uplatňování získaných dovedností a hlubší rozvoj zájmu žáků. Umožňuje jejich osobnostní růst v rámci aktivní umělecké činnosti.“ (Bořek, 2010, s. 11) Učebním plánem je také kolektivní dramatická tvorba, pohybová a hlasová výuka, individuální dramatická tvorba a přednes. V tomto období studia si žák prohlubuje znalosti z předchozích ročníků, sám se podílí na volbě a úpravách předlohy, aktivně vytváří inscenaci a vědomě využívá své pohybové,

hlasové a herecké znalosti. Například vědomě pracuje se správným držením těla, orientuje se v prostoru, využívá pohyb jako výrazový prostředek pro tvorbu, dosahuje plnohodnotného dechu a správně artikuluje, podle logopedických norem. Každý rok je ukončen prezentací roční práce skupiny před publikem. (Školní vzdělávací program, 2018, webové stránky konkrétní základní umělecké školy)

5.2.2 Školní vzdělávací program dramatické výchovy v konkrétním domě dětí a mládeže

Charakteristika konkrétního domu dětí a mládeže

DDM je školské zařízení pro zájmové vzdělávání, které zajišťuje volnočasové aktivity pro širokou veřejnost. Je to příspěvková organizace, zřizovatelem je hlavní město Praha. Poskytuje výchovné, vzdělávací, zájmové, tematické a rekreační akce, osvětovou činnost a organizuje soutěže. Zájmové vzdělávání probíhá v tanečních, hudebních a sportovních oblastech a také v oblastech dramatické a výtvarné výchovy, přírodovědných, turistiky a techniky. Nejlepší děti z různých zájmových útvarů se účastní celorepublikových závodů, soutěží a přehlídek a i mezinárodních soutěží v zahraničí. Do programu zájmového vzdělávání patří příležitostná, výchovná, vzdělávací, zájmová a tematická rekreační činnost (jednorázové akce, nepravidelné např.: zábavná soutěžní odpoledne, vystoupení, turnaje, soutěže, besedy a přednášky) a pravidelná výchovná, vzdělávací a zájmová činnost (probíhá v zájmových útvarech, kroužcích a souborech, které jsou koncipovány v ročních plánech a rozloženy do více ročníků) a táborová činnost (organizování táborů s všeobecným zaměřením). (Školní vzdělávací program, 2017, webové stránky konkrétního domu dětí a mládeže)

Dramatická výchova v konkrétním domě dětí a mládeže

Zájmový útvar dramatické výchovy patří mezi pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činnost a obsah výuky je rozdělen do čtyř ročníků. První ročník se zaměřuje na rozvoj sociability dětí, což je schopnost a dovednost dětí vstupovat do vztahů ve společnosti, pohybových dovedností, rytmického cítění, základních mluvních pravidel a osvojování si jednoduchých jazykolamů. Výsledkem prvního ročníku je krátké divadelní představení. V druhém ročníku se děti učí pracovat s textem v jednoduchých hrách, pracují s rekvizitami a věnují se individuálnímu i kolektivnímu přednesu v kratším divadelním útvaru, kterým se na konci školního roku prezentují. Ve třetím ročníku se děti věnují upevňování

dramatických dovedností a návyků, nácviku a předvádění krátkého hereckého výstupu (etudy) s jednoduchým dějem a pohybem v jednoduché dramatické akci. Konečným výsledkem je nastudování a předvedení středně dlouhého divadelního útvaru. Ve čtvrtém ročníku si účastníci kroužku osvojují vědomé ovládnutí mluvních a hudebně pohybových dovedností a procvičování centrálního a periferního pohybu. Tento ročník je završen celovečerním divadelním představením. (Školský vzdělávací program, 2017, webové stránky konkrétního domu dětí a mládeže)

6. Projekt, cíle a metodologie výzkumu

Ve své bakalářské práci se věnuji rozdílu pojetí dramatické výchovy na základní umělecké škole a domě dětí a mládeže. Cílem výzkumu je porovnat pojetí dramatické výchovy na konkrétní základní umělecké škole a konkrétním domě dětí a mládeže. Konkrétně mě zajímá přístup pedagogů dramatické výchovy při výuce a v názorech na obsah a postupy práce. Použila jsem metody kvalitativního výzkumu pozorování a rozhovor.

„Pozorování znamená sledování činnosti lidí (registrace nebo popis), záznam této činnosti, její analýzu a vyhodnocení.“ (Gavora, 2000, s. 76) Dále uvádí: Strukturované pozorování znamená, že si pozorovatel předem určí druhy jevů, na které své pozorování zaměří a rozdělí si je do pozorovaných kategorií. Pozorování můžeme rozdělit na pozorování přímé, které pozorovatel provádí osobně nebo pozorování nepřímé, které je prováděno ze záznamu. (2000, s. 76 – 78) Já jsem při pozorování využila obě možnosti (záznam byl nahrán se souhlasem obou pedagožek, s podmínkou, že bude ihned po vyhodnocení smazán), pro případ, že by mi při pozorování v hodinách unikly důležité postřehy.

Rozhovor, neboli interview. „Interview je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů.“ (Skalková in Gavora, 2000, s. 110) Peter Gavora uvádí, že interview je založeno na otázkách a odpovědích. Dotazovaný člověk se nazývá respondent. Interview rozděluje na strukturované, polostrukturované a nestrukturované. Pro svoji práci jsem si zvolila strukturovaný rozhovor, kde jsem si pro obě pedagožky stanovila stejné otázky v pevném pořadí. Rozhovory jsem zaznamenala na nahrávací zařízení se souhlasem obou respondentek. Z důvodu zachování jejich anonymity budu uvádět pouze jejich křestní jména.

Pozorování bylo provedeno během školního roku 2018/2019 na hodinách literárně dramatického oboru v konkrétní základní umělecké škole a na hodinách dramatické výchovy v konkrétním domě dětí a mládeže. Rozhovory byly vedeny na konci stejného školního roku s dvěma pedagožkami dramatické výchovy.

6.1 Podmínky výzkumu v konkrétních zařízeních

Výzkum byl realizován na vybrané základní umělecké škole, která se nachází v hlavním městě, stejně jako dům dětí a mládeže. Názvy těchto zařízení neuvádím z důvodu zachování jejich anonymity. V následujících podkapitolách uvádím základní charakteristiky podmínek obou zařízení.

6.1.1 Základní umělecká škola

Tuto základní uměleckou školu jsem si vybrala díky tomu, že znám dobře prostředí, ve kterém hodiny dramatické výchovy probíhají, protože jsem ji také kdysi navštěvovala a to přímo literárně dramatický obor. Výuka probíhá ve třech budovách. Jedna je umístěna na periferii Prahy a dvě nedaleko centra Prahy. Škola není vybavena bezbariérovým přístupem. Škola má kapacitu 750 žáků a momentálně ji navštěvuje 675 žáků, někteří navštěvují více oborů, takže kapacita školy je naplněna. Na škole vyučuje 43 kvalifikovaných pedagogů (19 mužů, 24 žen). Věkový průměr je 44 let. Literárně–dramatický obor na této škole vyučují dvě pedagožky. Školní vzdělávací program této školy jsem specifikovala v kapitole 5.1. Dramatická výchova se vyučuje ve dvou učebnách. Jedna je koncipována jako pracovní a druhá zařízena jako malý divadelní sál s pódium a audiovizuální technikou. Zde je též umístěna moderní stěna pro ukládání kostýmů, různých pomůcek a rekvizit. Tento obor navštěvuje 72 žáků. Jedna skupina literárně–dramatického oboru má kapacitu 10 žáků. Skupina, kterou jsem navštěvovala já, má 7 žáků, ve věku 3. až 5. třídy základní školy. Délka trvání jednoho setkání jsou dvě vyučovací hodiny, tedy 1 hodina a 30 minut. Na konci školního roku děti obdrží vysvědčení, které reflektuje jejich práci v průběhu roku.

6.1.2 Dům dětí a mládeže

Tento dům dětí a mládeže jsem si vybrala díky tomu, že jsem na různých přehlídkách, zhlédla jejich divadelní představení a působily na mě kvalitním dojmem. Výuka v tomto zařízení probíhá v šesti budovách, které jsou rozmístěny zhruba 5 km od centra Prahy. Zařízení není vybaveno bezbariérovým přístupem. Toto zařízení momentálně navštěvuje 2412 účastníků, 2105 dětí (0–5 let = 319, centra předškolních dětí, 6–18 let = 1786) a 307 dospělých. Pedagogický sbor tvoří 16 kvalifikovaných interních pedagogů a 45 externích. Dramatickou výchovu vedou 4 pedagogové volného času. Školní vzdělávací program tohoto zařízení jsem specifikovala v kapitole 5.2. Dramatická činnost je provozována v divadle

tohoto zařízení, kde je umístěno pódium a audiovizuální technika. Prostor je vybaven různými pomůckami určené k výuce. Dramatická výchova probíhá v dramatických zájmových útvarech, které navštěvuje 92 účastníků (0–18 let = 85, 18–99 let = 7) a v divadelních souborech, kde působí 153 účastníků (0–18 let = 77, 18–99 let = 76). Skupina, kterou jsem navštěvovala já je pravidelným zájmovým útvarem, kam chodí 22 dětí ve věku 1. až 5. třídy základní školy. Délka trvání jednoho setkání jsou dvě vyučovací hodiny, tedy 1 hodina a 30 minut. Děti v domě dětí a mládeže na konci školního roku nedostávají vysvědčení.

7. Analýzy, výzkumná zjištění

V této kapitole rozdělují analýzy do tří částí. V první analyzuji sledované hodiny v konkrétních zařízeních, ve druhé rozhovory s oběma pedagožkami a třetí je věnována shrnutí výstupů výzkumu na základě získaných podkladů.

7.1 Analýza sledovaných hodin

Účastnila jsem se pěti hodin dramatické výchovy, jak v základní umělecké škole, tak v domě dětí a mládeže. Vybrala jsem si ke zpracování jen dvě z pěti hodin v každém zařízení, protože jsou zásadní pro pozorování použitých metod.

Základní umělecká škola

1. hodina (21. 2. 2019, oddělení literárně dramatického oboru, pedagožka Radmila)

Cíl hodiny: všestranný rozvoj dítěte, hlavně rozvoj komunikace dětí, rozvoj pohybových schopností a řečových dovedností, rozvoj soustředění, myšlení, fantazie, emocionálního projevu a osobnostní rozvoj, při nácviu divadelního představení a dialogů i rozvoj divadelních dovedností jako je správná artikulace dětí, správné držení těla, prostorové cítění a spolupráce mezi dětmi

Zahájení hodiny: (14:30 – 14:40h)

Cíl činnosti: rozvoj komunikačních schopností dětí, aby děti naslouchaly druhým, aby se uměly lépe vyjadřovat, lépe se vzájemně poznaly, lépe udržovaly pozornost, aby měly správné držení těla, prohloubení vztahů mezi dětmi i pedagožkou

Probíhá povídání v kruhu, každý má prostor, včetně pedagožky, a může říct, co prožil, co dělal uplynulý týden, co ho zaujalo nebo na co se těší a podobně. Ostatní mu naslouchají. Pedagožka dává celou dobu pozor, jestli děti sedí rovně. Když ne, tak to beze slov výrazně naznačí u sebe a děti se díky tomu automaticky narovnají.

Tělesná rozcvička: (14:40 – 14:50h)

Cíl činnosti: správné držení těla, procvičení celého těla dětí, rozehrátí, soustředění se na přesné provedení pohybu, rozvoj improvizace u dětí, vnímání druhých

Použité metody: předávaná pohybová pantomima (pohyb těla do rytmu hudby), taneční drama

Všichni stojí v kruhu, pedagožka každého obejde a uvolní mu záda.

Pohyb těla do rytmu hudby: Jedno z dětí určuje, jaký pohyb se bude dělat, ostatní ho napodobují. Pomyslnou pohybovou štafetu předává dítě dalšímu dítěti dlouhým pohledem, dítě plynule přebírá vedení pohybu. Děti se postupně všechny vystřídají.

Cíl činnosti: posílení rychlé reakce a postřehu u dětí, procvičení těla, rozvoj soustředění a myšlení dětí, rozvoj pohybových dovedností, rozvoj spolupráce mezi dětmi a vnímání jeden druhého (důležité pro nácvik představení)

Použitá metoda: pohybové průpravné cvičení

Hra meč: Ten, kdo začíná, má obě ruce spojené nad hlavou, jako že má zdvihnutý meč. Při pohybu rukama („mečem“) dolů zvolá zvučně heja. Zároveň pohyb směřuje na někoho konkrétního a předává meč dalšímu dítěti a to zvedá ruce. Ti dva, co stojí vedle toho s mečem, spojenýma rukama udělají pohyb směrem k němu do strany a také zvolají heja. Hra se zrychluje.

Hlasová rozcvička: (14:50 – 15:00h)

Cíl činností: rozmluvení dětí, jejich správná artikulace, rozvoj jejich mluveného projevu, rozvoj improvizace (vedlejší cíle: projevení vlastního názoru, rozvoj pohybových schopností – udržení rovnováhy, rozvoj představitosti, myšlení, fantazie, motoriky a logického myšlení)

Použité metody: hlasová cvičení, živé-nehybné obrazy, taneční drama, plná pantomima

Děti stojí v kruhu, mají za úkol říkat jen mmm a u toho pohybovat ústy libovolně ze strany na stranu. Dalším úkolem je střídat různé samohlásky, u toho přehnaně otevírat a zavírat ústa. Na závěr přichází cvičení na procvičení jazyka, děti musí říkat souhlásky bllll jako čert.

Děti stojí v kruhu a každé musí navrhnout jeden jazykolam, který říkají společně i s pedagožkou. Každý jazykolam říkají 2x. Jednou normálně, jednou s přehnanou artikulací.

Děti se rozdělí na dvě skupiny, na jedničky a dvojky, pohybují se na hudbu různě po sále, v momentě kdy pedagožka vypne hudbu, se děti zastaví. Pedagožka říká: jedničky uprostřed živý obraz: u chalupy. Děti ze skupiny jedna utváří živý obraz toho, co vše se dá dělat u chalupy, na „štronzo“ pedagožky děti „zkamení“. V ten moment přichází na řadu skupina dvě, která má za úkol říct předem vybraný jazykolam, zároveň dá učitel pokyn, že živý obraz jedniček ožívá. V další fázi se skupiny vymění, jen je živý obraz na jiné téma.

Učitel opět pouští hudbu. Po zastavení hudby: „štronzo“: Učitel řekne: rodiče mají

vždycky pravdu (věta z nacvičovaného představení). Co si myslíš? Postupně každé dítě reaguje na tuto větu. Poté říkají další jazykolam všichni.

Nácvik představení 1: (15:00 – 15:30h)

Cíle nácviku: rozvoj správné artikulace, správného držení těla, prostorového cítění a spolupráce mezi dětmi, rozvoj emocionálního projevu, osobnostní rozvoj, rozvoj řečových dovedností

Postup práce a metody nácviku: plná hra, hra v roli, čtení (metoda verbálně-zvuková), práce s kostýmem, práce s rekvizitou, práce s objekty, hudební exprese, monolog, dialog

Děti ukazují ostatním, co posledně nebyly, s čím pokročily.

Čtená zkouška představení, rozdá se všem text a pedagožka rozdělí role těch dětí, co dnes chybí, některé děti tedy čtou a budou hrát dvě role. Pedagožka opravuje špatnou výslovnost. (např.: ty jsi ze zámku, vyslovuje se: ty si ze zámku, předložka ze se vyslovuje dohromady se slovem zámku, bez pauzy).

Pedagožka rozdá šátky = kostýmní znaky. Zatím nejsou ušité kostýmy, tak se z šátků udělají sukně, pláště a podobně. Připravují se také různé rekvizity, například Orffovy hudební nástroje, kterými se doplňuje představení (např.: dešťová hůl = náznak tekoucí vody). Učitel připomíná, kdo a kdy jaké zvuky za plachtou dělá.

Hraná zkouška. Pedagožka nejdříve připomíná, že děti nikdy nesmí stát zády k divákům. Dále upozorňuje na správné držení těla a na správnou výslovnost, věty nesmí zapadnout, je třeba pořádně artikulovat. Je také důležité, aby vás diváci dobře slyšeli, takže musíte mluvit nahlas. Když se pasáž z představení nepovede, pedagožka hned upozorní na chyby a společně s dětmi vymýšlí, jak by to bylo lepší a prosí děti o opakování. Když se dětem nějaká pasáž podaří, tak je velmi chválí a povzbuzuje.

Přestávka: (15:30 – 15:35h)

Děti sedí v kruhu, svačí a povídají si. Pití mají neustále k dispozici celou hodinu.

Nácvik představení 2: (15:35 – 16:00h)

Cíl nácviku: rozvoj správné artikulace, správného držení těla, prostorového cítění a spolupráce mezi dětmi, rozvoj emocionálního projevu, osobnostní rozvoj, rozvoj řečových dovedností

Postup práce a metody nácviku: plná hra, hra v roli, čtení (metoda verbálně-zvuková),

práce s kostým, práce s rekvizitou, práce s objekty, hudební exprese, monolog, dialog

Nejdříve pedagožka s dětmi v kruhu probírá vše ohledně předchozí hrané zkoušky. Mluví se o pasážích, které nefungují, tak jak mají a pobízí děti, ať zkusí sami vymyslet, jak to změnit. Když nevědí, napoví jim. Následuje další zkouška představení. Pedagožka dětem v průběhu nácviu napovídá text, když si dítě nemůže vzpomenout, nebo upozorňuje, když je na určitém místě málo emocí a podotýká, že když se tělo povolí, nikdo emocím, které hrajeme, neuvěří.

Děti se posadí opět do kruhu a učitelka s nimi probírá zásadní chyby, které děti dělaly při zkoušce. Znovu klade důraz na správné držení těla, jako příklad uvádí: když hrabě nedrží tělo rovně, pak mu nikdo neuvěří, že je hrabě a podobně.

Pedagožka všem dětem na závěr poděkuje, že to zvládly perfektně a to i za děti, které chybí, že udělaly velký pokrok.

Závěrečný rituál: Pedagožka rozdává dětem nálepky (jedna z motivací dětí), všichni se chytí za ruce a společně říkají: čáry máry třesky plesky, bylo nám tu spolu hezky.

2. hodina (11. 4. 2019, oddělení literárně dramatického oboru, pedagožka Radmila)

Cíl hodiny: všestranný rozvoj dítěte, především rozvoj přímé a nonverbální komunikace dětí, rozvoj pohybových schopností, naučit je ovládat svaly podle zvuku, rozvoj koncentrace, představivosti, soustředění a logického myšlení, osobnostní rozvoj, rozvoj řečových dovedností, při nácviu divadelního představení a dialogů rozvoj emočního myšlení a rozvoj divadelních dovedností jako je správná artikulace dětí, správné držení těla, prostorové citění a spolupráce mezi dětmi

Zahájení: (14:30 – 14:37h)

Cíl činnosti: rozvoj komunikačních schopností dětí, aby děti naslouchaly druhým, aby se uměly lépe vyjadřovat, lépe se vzájemně poznaly, lépe udržovaly pozornost, aby měly správné držení těla, prohloubení vztahů mezi dětmi i pedagožkou

Opět probíhá povídání v kruhu, stejně jako v předešlé hodině. Každé dítě má neomezený prostor a může sdělit cokoli má na srdci.

Tělesná rozcvička: (14:37 – 14:52h)

Cíl činnosti: správné držení těla, rozehrátí, procvičení těla, rozvoj nonverbální komunikace, rozvoj tvořivosti, rozvoj představivosti, rozvoj motoriky, rozvoj logického myšlení, rozvoj pohybových dovedností, rozvoj koncentrace, děti se učí ovládat svaly podle zvuku

Použité metody: zastavená pantomima, ozvučená pantomima, plná pantomima, pohybové cvičení, živé nehybné obrazy

Všichni stojí v kruhu, pedagožka každého obejde a uvolní mu záda.

Děti se pohybují v prostoru celého divadelního sálu. Rychlost pohybu jim určuje pedagožka hrou na tamburínu. Děti si musí dávat pozor, aby vyplňovaly celý prostor. V momentě, kdy přestane bubnovat, se musí zastavit a zůstat ve „štronzu“. Toto cvičení poté obmění tím, že děti po zastavení musí představovat nějakou činnost. Úderem na tamburínu činnost „znehybni“. Další obměnou je, že děti po zastavení musí s nejbližším vytvořit dvojici a vykonávat určenou činnost společně. Poslední hrou je, že se pedagožka připojí k dětem a s tamburínou chodí s nimi po prostoru. Děti mají za úkol, se v momentě, kdy zazní úder na tamburínu, otočit směrem k němu a vytvořit živý nehybný obraz leknutí (nácvik situace v představení, které nacvičují).

Cíl činnosti: procvičení těla, rozvoj soustředění a myšlení

Použitá metoda: pohybové cvičení

Děti stojí v prostoru naproti pedagožce. Mají za úkol se pohybovat dopředu a dozadu. Pedagožka při pohybu dopředu, děti jdou dozadu, určí, co se k pohybu přidá (tleskání, ruce nahoru, zvedání kolen), ale děti to dělají až v momentě, kdy jdou dopředu, ona jde dozadu a zároveň určuje další pohyb těla.

Hlasová rozcvička: (14:52 – 15:02h)

Cíl činnosti: rozmluvení, správná artikulace, rozvoj mluveného projevu, emoční rozvoj

Použitá metoda: hlasová cvičení, dechové cvičení

Děti stojí v kruhu, musí se správně rovně postavit, ramena dolů. Mají za úkol střídat s š. Dále na jeden nádech říct co nejdéle vydrží ssss. Poté se posadí a každý musí navrhnout jeden jazykolam, jako v předešlé hodině a společně ho odříkají. Jednou normálně a podruhé s určitou emocií, kterou pedagožka určí (např.: překvapeně, nesouhlasně, teď mě napadl ten nejlepší plán, nácvik situací v představení).

Nácvik představení: (15:02 – 16:00h)

Cíl nácviku: rozvoj správné artikulace, správného držení těla, prostorového cítění a spolupráce mezi dětmi, rozvoj emocionálního projevu, osobnostní rozvoj, rozvoj řečových dovedností

Postup práce a metody nácviku: plná hra, hra v roli, práce s kostýmem, práce s rekvizitou, práce s objekty, hudební exprese, monolog, dialog

Nácvik představení probíhá stejným postupem jako v předešlé hodině. Liší se jen tím, že neprobíhá čtená zkouška a žáci jsou na hodině všichni, takže každé z dětí hraje jen svou roli. Pedagožka opět klade velký důraz na správné držení těla, na výslovnost a na prožívání emocí divadelních postav. Nácvik představení je opět rozdělen přestávkou.

Závěrečný rituál: Pedagožka opět rozdává dětem nálepky, v kruhu se všichni za ruce a společně říkají: čáry máry třesky plesky, bylo nám tu spolu hezky.

Výstupy pozorování u pedagožky Radmily:

První část lekce je vždy věnována osobnostně–sociálnímu rozvoji dětí (30 minut). Výstupem školního roku je divadelní představení. Obě lekce jsou ve větší míře vázány k tomuto představení, tím že se jednotlivé úseky představení nacvičují několikrát a to celou jednu hodinu z celkového času 1 hodina a 30 minut. Přístup pedagožky k dětem je velmi kamarádský, přesto má přirozenou autoritu, a děti jsou pozorné. Ani na jedné z hodin nemusela pedagožka řešit jejich nekázeň. Možná to bylo způsobeno mojí přítomností na hodině, ale vzhledem k tomu, jaký vztah děti k pedagožce mají, si to nemyslím. Respektuje názory dětí a jakýkoliv jejich projev. K dětem přistupuje jako k rovnocenným partnerům. Na všech hodinách vládne pohoda, klid a i legrace. Na dětech je vidět, že je pedagožka správně motivuje, děti to moc baví a chodí sem moc rády.

Dům dětí a mládeže

1. hodina (10. 12. 2018, oddělení dramatické výchovy, pedagožka Radoslava)

Cíl hodiny: všestranný rozvoj dítěte, hlavně osobnostní rozvoj, rozvoj komunikace dětí, rozvoj pohybových schopností a řečových dovedností, rozvoj myšlení, fantazie, při nácviku divadelního představení a dialogů i rozvoj divadelních dovedností jako je správná artikulace dětí, správné držení těla, prostorové cítění a spolupráce mezi dětmi

Zahájení hodiny: (16:30 – 16:35h)

Cíl činnosti: správné držení těla

Děti se postaví do kruhu. Pedagožka je vyzve, aby se narovnaly, zatáhly břicho, ramena daly dolů a rozsvítily pomyslné světýlko na svém hrudníku. Potom děti vyzve, aby světýlko zhasly, a děti tělo povolí. Pokynem rozsvítit se opět narovnají. Tuto činnost několikrát opakují. Pedagožka dodává, že by byla ráda, aby měly světýlko stále rozsvícené.

Hlasová rozcvička: (16:35 – 16:41)

Cíl činnosti: rozmluvení dětí, správná artikulace, rozvoj jejich mluveného projevu

Použitá metoda: hlasové cvičení

Děti nadále stojí v kruhu. Pedagožka postupně vybírá jazykolamy, které děti společně s ní odříkávají. Dále mají za úkol, říkat jen mmm a pořádně tento zvuk rozeznít celým tělem. Intenzitu hlasu postupně zesilovat a potom zeslabovat.

Tělesná rozcvička: (16:41 – 17:00h)

Cíl činnosti: rozehtátí, rozvoj prostorového cítění, pohybových schopností, temporytmického cítění a sebeovládání, vnímání druhých

Použité metody: pohybové cvičení, zastavená pantomima

Děti mají za úkol se pohybovat krokem po prostoru celého divadelního sálu. Pedagožka klade důraz na zaplnění celého prostoru. V momentě, kdy pedagožka řekne „štronzo“ se musí zastavit a chvíli v této pozici zůstat. Další variantou je běh. Poté si mají děti představit, že zaspaly a pospíchají do školy, ovšem zpomaleným způsobem. Obměnou této činnosti je běžet zpomaleně pozadu. Stále je pohyb přerušován „štronzem“. Všechny tyto uvedené činnosti několikrát za sebou opakují. Poslední hrou je, že pedagožka vyzve děti, aby zavřely oči, a každému pošeptá, koho má nepozorovaně sledovat. Děti musí zjistit, kým je sledován. Opět se střídá rychlý a pomalý pohyb. Potom vyhodnocují, jestli poznaly, kdo je sledoval.

Dramatické hry: (17:00 – 17:35h)

Cíl činnosti: rozvoj improvizace dětí, nonverbální komunikace, představivosti, logického myšlení, motoriky a spolupráce mezi dětmi

Použité metody: plná pantomima, improvizace (neverbální etuda)

Pedagožka děti rozdělí na dvě skupiny. Mají za úkol vytvořit beze slov příběh na téma indiáni na výpravě (téma se vztahuje k divadelnímu představení, které nacvičují). Příběh

musí mít úvod, zápletku a rozuzlení. Na nacvičení mají 7 minut. Po tomto časovém limitu se obě skupiny vystřídají na pódiu. Následně v kruhu jednotlivé scénky rozebírají. Pedagožku především zajímá, jestli jednotlivé skupiny poznaly, co ti druhí hrály za příběh. Upozorňuje na chyby (k divákovi nikdy nebyť zády) a vypichuje to, co se jim povedlo (děj měl všechny požadované části).

Cíl činnosti: rozvoj improvizace dětí, představitosti, tvořivosti a pohybových schopností

Použité metody: narativní pantomima, plná pantomima

Děti jsou rozmístěné po celém prostoru. Pedagožka vypráví příběh (pohádku o království) a děti podle vyprávění příběh beze slov hrají. Pedagožka předem určila slovo (kůň), které když děti uslyší, musí nasednout na koně a dojet se dotknout pódia a pak se zase vrátit na původní místo.

Nácvik představení: (17:35 – 18:00h)

Cíl nácviku: správné držení těla, rozvoj artikulace, prostorového citění a spolupráce mezi dětmi, rozvoj emocionálního projevu, rozvoj řečových dovedností, osobnostní rozvoj a rozvoj fantazie

Postup práce a metody nácviku: čtení (metoda verbálně-zvuková), plná hra, hra v roli, monolog, dialog, práce s imaginární rekvizitou

Čtená zkouška představení, děti si připraví svoje texty. Pedagožka opravuje špatnou výslovnost. (např.: slovo jsem, se vyslovuje bez j, tedy sem).

Hraná zkouška. Pedagožka nejdříve upozorňuje na správné držení těla a na správnou výslovnost, prosí je, aby nedrmlily. Děti představení jednou přehrají, bez jakéhokoliv zásahu pedagožky. Mají k dispozici texty, protože si je ještě někteří nepamatují.

Pak se posadí do kruhu a probírají vše ohledně chyb v představení. Jako největší problém pedagožka vidí špatnou výslovnost a hlasitost projevu. Naopak je chválí, že nestály zády k publiku.

Závěr hodiny: Na závěr hodiny pedagožka všem poděkuje a popřeje jim krásný týden.

2. hodina (18. 3. 2019, oddělení dramatické výchovy, pedagožka Radoslava)

Cíl hodiny: osobnostně-sociální rozvoj dítěte, rozvoj spolupráce ve skupině, vnímání druhých, pohybových schopností, správné držení těla, rozvoj komunikačních schopností, improvizace, empatie, myšlení, písemného projevu dětí, při nácvičku divadelního představení rozvoj artikulace, prostorového cítění, emocionálního projevu a rozvoj řečových dovedností

Zahájení hodiny: (16:30 – 16:33h)

Cíl činnosti: správné držení těla

Děti sedí v kruhu v tureckém sedu nebo klečí, jak je komu příjemné. Musí se narovnat, zatáhnout břicho a dát ramena dolů a rozsvítit pomyslné světýlko na hrudníku. Stejně jako v předešlé hodině světýlko zhasínají a zase rozsvěcují, narovnávají se a povolují těla.

Hlasová rozcvička: (16:33 – 16:41)

Cíl činnosti: rozmluvení dětí, správná artikulace, rozvoj jejich mluveného projevu

Použitá metoda: hlasové cvičení, dechové cvičení

Děti stále sedí v kruhu. Mají za úkol pohybovat libovolně ústy. Dalším úkolem je napodobení zvuku auta a kobyly. Střídá se s libovolným pohybem úst. Dalším cvičením je střídat s š jako zvuk mašinky na rovině, která ovšem postupně zrychluje, jak říká pedagožka a děti musí střídání souhlásek zrychlovat. Dále jede mašinka do kopce a děti střídání souhlásek postupně zpomalují. Dalším úkolem je se nosem pořádně nadechnout a dlouze ústy vydechnout s hláskou sss. Poté pedagožka určuje různé jazykolamy, které děti odříkávají.

Tělesná rozcvička: (16:41 – 16:45)

Cíl činnosti: rozehtátí, rozvoj prostorového cítění, pohybových schopností, vnímání druhých, spolupráce mezi dětmi, správné držení těla

Použité metody: pohybové cvičení

Hra molekuly: Děti se musí rychle pohybovat po prostoru celého sálu. Pedagožka upozorňuje, že ho musí vyplňovat celý. V momentě, kdy pedagožka vysloví 2x molekuly, musí děti vytvořit dvojici s k sobě nejbližším a dotknout se těmi částmi těla, které zrovna určí (např.: dlaň na dlaň a koleno na koleno, nebo ucho na ucho a chodidlo na chodidlo). Cvičení se několikrát opakuje, ovšem vždy jsou určeny jiné části těla. Během tohoto cvičení několikrát upozorňuje, aby děti rozsvítily pomyslné světýlko na hrudníku, děti se automaticky narovnají.

Nácvik představení: (16:45 – 17:10h)

Cíl nácviku: správné držení těla, rozvoj artikulace, prostorového cítění a spolupráce mezi dětmi, rozvoj emocionálního projevu, rozvoj řečových dovedností, osobnostní rozvoj a rozvoj fantazie

Postup práce a metody nácviku: čtení (metoda verbálně-zvuková), plná hra, hra v roli, monolog, dialog, práce s imaginární rekvizitou

Nejdříve probíhá čtená zkouška představení, každé dítě si připraví svůj text. Vzhledem k tomu, že tuto hodinu některé děti chybí, pedagožka je poprosí, aby se společně domluvily, kdo za koho bude hrát. Pedagožka při čtení opravuje špatnou výslovnost.

Hraná zkouška. Předem je upozorní na správné držení těla, a aby při hraní nedrmolily, aby jim bylo pořádně rozumět. Děti, které mají i zástupnou roli, mají k dispozici text. Děti představení jednou přehrají, bez jakéhokoliv zásahu pedagožky.

Poté se posadí do kruhu. Nejdříve je velmi chválí, že ani nepoznala, že některé děti chybí, že představení, v tomto ohledu, fungovalo výborně. Účinkují totiž koncem týdne na přehlídce, takže kdyby chybějící děti nepřišly, tak by nikdo nic nepoznal. Také je chválí, že nestály zády k publiku. Dále ovšem upozorňuje, že nesmí zapomínat na imaginární rekvizity (slovo imaginární nejdříve vysvětlí), pohyby musí být přesné, aby divák poznal, co používá nebo s čím pracuje. Některé z dětí musí tyto pohyby znovu předvést. Dále poukazuje na velmi špatnou výslovnost a hlasitost projevu.

Zpětná vazba od dětí: (17:10 – 17:25h)

Cíl činnosti: rozvoj písemného projevu dětí, jemné motoriky, myšlení a rozhodování

Použitá metoda: dotazník (metoda graficko-písemná)

Pedagožka dětem rozdává papíry a tužky a nadiktuje jim několik otázek. Jaký chceš název naší skupiny? (Zatím mají provizorní název.) Chceš zůstat v této skupině? Bez koho by se naše skupina neobešla? Co tě na hodinách nejvíce baví? Co tě nebaví? Chceš napsat ještě něco, na co jsem se neptala? Poté jim pedagožka řekne, že odpovědi na otázky jí pomohou pro další skladbu hodin s nimi a poprosí je, aby si vzaly polštář, a rozmístí se po prostoru jednotlivě. Nemusí se podepisovat. Mají neomezený čas.

Dramatická hra: (17:25 – 17:50h)

Cíl činnosti: rozvoj improvizace dětí, komunikace, empatie, představivosti, logického myšlení, motoriky a spolupráce mezi dětmi

Použité metody: improvizace (verbální etuda)

Nejdříve pedagožka rozdělí děti na dvě skupiny, aby byly vyváženy věkově. Následně se ptá, jestli děti vědí, co je to šikana. Po kladném vyjádření názoru dětí, jim dá za úkol zpracovat toto téma do krátkého příběhu, který musí mít úvod, zápletku a rozuzlení. Na zpracování mají 7 minut. Posléze se obě skupiny vystřídají na pódiu. V tomto případě měly děti příběh podobný: celá skupina šikanovala jedno dítě. Poté si sednou po skupinách do kruhu a jednotlivé příběhy pod vedením pedagožky rozebírají. Jestli je takové chování správné, jestli se měl někdo zachovat jinak, proč reagoval tímto způsobem, co způsobilo jejich chování a podobně. Pedagožka děti velmi pochválila, protože se v obou příbězích, šlo šikanované dítě svěřit mamince. Na závěr pedagožka o problematice pohovoří, zopakuje, že toto jednání není správné a v případě, že by se někdy někdo stal obětí šikany, musí se ihned svěřit blízké dospělé osobě.

Hra na přání dětí: (17:50 – 18:05h)

Cíl činnosti: rozvoj spolupráce ve skupině a rychlého rozhodování, rozvoj improvizace a vnímání druhých, procvičení celého těla dětí, soustředění se na přesné provedení pohybu

Použitá metoda: předávaná pantomima, pohybové cvičení

Pedagožka umožní dětem vybrat, jakou hru by si chtěli na závěr hodiny zahrát. Na dohodu mají časový limit 1 minutu. Limit splní. Jejich výběrem je tichá pohybová pošta: Děti sedí v kruhu se zavřenýma očima. Jedno dítě předvede druhému určitý pohyb a ten ho musí přesně reprodukovat dalšímu dítěti. Hra pokračuje stejným způsobem, dokud se všichni nevystřídají. Poslední dítě předvádí odpozorovaný pohyb přede všemi zúčastněnými. Dítě, které pohyb vymyslelo, ho musí předvést znovu a hodnotí se, jestli se postupným předáváním změnil či nezměnil. Činnost se opakuje, aby každé dítě bylo jako první pohybového řetězce.

Závěr hodiny: Pedagožka děti pochválí za spolupráci na hodině a popřeje jim hezký týden.

Výstupy pozorování u pedagožky Radoslavy: Výstupem školního roku je divadelní představení. Obě lekce jsou k tomuto představení vázány, nacvičováním představení, ovšem obě hodiny jsou ve větší míře výrazně věnovány osobnostně-sociálnímu rozvoji dětí. Přístup pedagožky k dětem je velmi přátelský a zároveň má přirozenou autoritu. Je pravdou, že drobná nekázeň dětí se na hodině objevila, je to zřejmě způsobené velkým počtem účastníků, ovšem pedagožka vše vyřešila rychle a s přehledem. Stačilo pouhé oslovení konkrétního dítěte a vše bylo vyřešeno. Pedagožka je velmi vstřícná a spravedlivá. Respektuje názory dětí a jakýkoliv jejich projev. Partnerská rovnocennost mezi ní a dětmi je samozřejmostí. Děti jsou na hodinách spokojené a jsou rády, že jsou součástí této skupiny.

7.2 Analýza rozhovorů

Paní Radoslava vede dramatický kroužek v domě dětí a mládeže v Praze jako pedagog volného času. Je jí 50 let. Paní Radmila je pedagožkou literárně-dramatického oboru v základní umělecké škole v Praze. Je jí 62 let. Rozhovory se konaly v prostředí jejich pracoviště a oba trvaly přibližně 45 minut.

Otázka č. 1, Jaké máte vzdělání?

Radoslava: vystudovala na filozofické fakultě češtinu a dějepis, pedagogický směr, magisterské studium, bakalářské studium na divadelní vědě, dále bez absolutoria vyšší odbornou školu hereckou, je absolventem základní umělecké školy druhého cyklu u Soni Pavelkové (*V tomto oboru mě hodně ovlivnila Soňa v dramataku, moje vlastní máma – češtinářka, lehce paní učitelka Vítková na základní škole v recitačním kroužku a různé workshopy dramatické výchovy.*)

Radmila: vystudovala gymnázium, pedagogické nástavby, kurz loutkářské katedry na Divadelní akademii múzických umění – osvědčení, po Sametové revoluci na této škole magisterské studium výchovné dramatiky (*Z politických důvodů jsem nemohla studovat vysokou školu. Po Sametové revoluci mě oslovila Eva Machková, která oslovovala lidi, kteří už vedli semináře na ústředních přehlídkách, abych si vysokoškolské vzdělání dodělala.*)

Obě pedagožky mají vysokoškolské pedagogické vzdělání, ale pouze paní Radmila má vzdělání přímo určené k výchově dramatiky. Paní Radoslava sice tento obor nevystudovala, ale obor herectví a různé workshopy v oblasti dramatické výchovy, byly jistě pro tuto práci kvalitní přípravou.

Otázka č. 2, Jak dlouho učíte dramatickou výchovu?

Radoslava: 35 let (*Od patnácti let, a je mi padesát, jsem vedla dramataku pod pionýrem, byl to divadelní oddíl. Soňa Pavelková mi říkala, že holek talentovaných jako já je poměrně dost, ale z tebe bude jednou velmi dobrý dramatakový pedagog.*)

Radmila: 37 let (*Literárně-dramatický obor na ZUŠ jsem začala učit hned po absolvování loutkářského kurzu. Nesměla jsem učit v Praze, tak jsem dojížděla do Kladna a Nymburka.*)

Obě respondentky mají v podstatě stejně dlouhou praxi v oboru.

Otázka č. 3, Jak se změnil Váš pohled za tu dobu na DV?

Radoslava: Pohled na dramatickou výchovu jako takovou nezměnila. Stále si myslí, že je to výchova, která je velmi důležitá z komunikačního hlediska, aby se děti naučily mluvit, a aby se nebály stoupnout si před masu lidí a vyjádřit svůj názor. (*Slušně komunikovat potřebujeme všichni a patří to k našim ctinostem.*) Pokud jde o pedagogický přístup k dětem, tak už není tak radikální a snaží se být kamarádštější, ale zároveň si udržet autoritu.

Radmila: Dříve se dramatické výchově věnovala výhradně směrem k divadlu a teď preferuje, aby dramatická výchova sloužila k obohacení školní praxe. Jde tedy nejen o nacvičování představení, ale i o rozvoj osobnosti a socializace dítěte různými metodickými hrami. (*Je rozdíl, když přijdeš do hodiny a řekneš: „Dnes si děti probereme Shakespeara.“. Nebo přijdeš v plášti, a řekneš, že přijdeš jako někdo jiný a vy děti máte za úkol o mě zjistit co nejvíce. Najednou to děti zajímá a vyptávají se a snaží se zjistit, co je to za osobnost.*)

Paní Radoslava svůj pohled na dramatickou výchovu nezměnila. Na prvním místě byl pro ni vždy osobnostně-sociální rozvoj dítěte. Paní Radmila na začátku své praxe preferovala tvorbu divadelního představení, ale postupně se pro ni stal osobnostně-sociální rozvoj dítěte stejně důležitým. Zároveň se ve svých hodinách usiluje o to, aby děti získávaly vědomosti o divadle a dramatu nenásilnou formou.

Otázka č. 4, Dramatická výchova má mnoho definicí od různých odborníků, jak byste ji definovala vy?

Radoslava: *Dramatická výchova je věda, kterou všichni potřebujeme pro život a málo kdo si to uvědomuje.*

Radmila: *Dramatická výchova je komplexní umělecký obor, který lze použít jak k uměleckému vzdělávání, kde cílem je divadelní představení, tak jako neskutečně účinný nástroj pro kvalitní výuku v běžné školní praxi, protože spojuje všechny umělecké obory v jedno. Rozvíjí mnohočetnou inteligenci a dává všem dětem, i těm pomalejším, méně talentovaným nebo méně sociálně zdatným, stejnou příležitost být plnohodnotným členem skupiny a účastnit se procesu, ať už jde o proces výuky nebo proces tvorby divadelního představení.*

Formulací této osobní definice se v podstatě obě pedagožky shodly, že důležitým prvkem dramatické výchovy je socializace žáků. Paní Radoslava sice svoji odpověď nespécifikovala blíže, ale vyplývá to z odpovědí předešlých a následujících, u této to pouze shrnula.

Otázka č. 5, Jaké metody DV preferujete a proč?

Radoslava: Nepreferuje žádnou metodu. Uvádí, že větší část své hodiny s dětmi věnuje mluvnímu a pohybovému cvičení, různým motivačním hrám vzhledem k představení, etudám na různá témata, aby si děti vyzkoušely řešení různých životních situací, hry na posílení spolupráce skupiny, pokud je ve skupině sociální problém, zařazuje hry na jeho vyřešení a podobně. Ve zbývajících částech hodiny se věnuje nácvičce divadelního představení. *(Všechny metody jsou pro mě stejně důležité, když se všechno smísí, a to jsou takový „puzzlíky“, které do sebe zapadají a to pak dělá ten výsledek, jedno bez druhého fungovat nemůže.)*

Radmila: v případě, že pracuje se skupinou malých dětí, které se ještě nepotkaly s dramatickou výchovou, zařazuje průpravné hry a cvičení a techniky strukturovaného dramatu. V případě pokročilejší skupiny používá hodně strukturované drama i jeho techniky a při práci na tvorbě divadelního představení se zaměřuje na vybavení „herců“, což je zvládnutí nástroje pro hereckou práci a tím je lidské tělo, lidský hlas a výraz, prostor, rytmus, partnerské cítění, schopnost vést kvalitní dialog.

Paní Radoslava uvádí, že nepreferuje žádnou metodu, ale díky její odpovědi, že větší část hodiny věnuje různým cvičením a hrám, si myslím, že metody rozvíjející osobnost a sociálně jsou pro ni důležitější než metody sloužící k tvorbě divadelního představení. Paní Radmila používá metody dle věku žáků.

Otázka č.: 6, Víím o Vás, že se zúčastňujete zahraničních seminářů a workshopů, je nějaký rozdíl v metodách DV u nás a v zahraničí?

Radoslava: Ze svých zkušeností z workshopů žádný zásadní rozdíl nevidí, workshopů v zahraničí vždy byla účastna jako frekventant, metody jsou podle ní obdobné *(Já nemám ráda, je-li lektor moc aktivní, přemotivovaný, což jsem zažila právě více v zahraničí než u nás.)*

Radmila: Rozdíl v metodách je podle Radmily velký, protože některé státy vůbec dramatickou výchovu nemají, metody jsou v zahraničí cílené výhradně k divadelnímu představení, chybí proces, kdy se ty děti stávají spolutvárci objevování – strukturované drama. V České republice je kladen důraz na osobnostně-sociální rozvoj (je stejně důležitý jako ten divadelní), na pohyb a techniku řeči hravou formou. Česká republika je jedna

z mála zemí, která má vysokoškolské vzdělání v oboru dramatické výchovy. (V zahraničí jsou herecké soubory, které vedou většinou herci. Před měsícem jsem učila ve Švýcarsku, kde je dramatická výchova v současné době velkým objevem. Strukturované drama k nám přišlo z Velké Británie.)

V odpovědích na tuto otázku se pedagožky liší. Paní Radoslava má zkušenost, že metody v zahraničí a u nás jsou obdobné. Paní Radmila, která má za sebou 86 výukových výjezdů do čtrnácti zemí plus přednáškové účasti, uvádí, že ve většině států jsou metody založené pouze na tvorbě divadelního představení, zatímco u nás, se zakládají i na osobnostně-sociálním rozvoji dítěte.

Otázka č.: 7, Na ZŠ se učí povinně výtvarná, hudební i tělesná výchova. DV je pouze doporučený, málokdy používaný předmět. Měla by být podle Vás i dramatická výchova zařazena do rámcově vzdělávacího programu povinně? Proč?

Radoslava: Je samozřejmě pro to, aby v RVP dramatická výchova povinně byla, ale pouze za podmínky, že se třída žáků rozdělí na tři skupiny po deseti dětech, což je pro výuku dramatické výchovy podle ní ideál, ale v našem školství to může být problém. (Dramatická výchova jako taková má být smysluplná, dělat dramata s celou třídou je nesmysl. To ať se to radši nedělá vůbec.)

Radmila: Zařadit by se měla, protože dramatická výchova nabízí seberealizaci i dětem, které mají dismuzii, nemají vyvinutou pohybovou nebo vizuální prostorovou inteligenci, což je potřeba na tři obory, které v rámcově vzdělávacím programu jsou. (V dramatu je slovo a velmi výrazná osobnostně-sociální výchova, bez které drama dělat nejde. Zatím se mi nestalo, aby přišel někdo, kdo by se nenašel v ničem z toho širokého spektra, s kterým dramatická výchova pracuje.)

V odpovědích na tuto otázku se obě pedagožky shodují. Jsou rozhodně obě za zařazení dramatické výchovy do rámcově vzdělávacího programu povinně. Paní Radoslava souhlasí pouze za určitých podmínek a pro paní Radmilu je to tak důležité, že by dramatickou výchovu zařadila v každém případě.

Otázka č.: 8, Jaké jsou nejdůležitější cíle Vaší výuky?

Radoslava: Nejdůležitějším cílem její výuky je připravovat dítě pro život. *(Aby z toho prťouse, který tam přijde a eventuelně tam zůstane po celé jeho dětství, vyrostl člověk, který je zdravě sebevědomí a má svůj názor.)*

Radmila: Nejdůležitějším cílem její výuky je společná divadelní tvorba. Aby se děti jako skupina cítily bezpečně, aby měly radost ze společné tvorby, aby se naučily to, co mají v rámci vzdělávacího programu a aby udělaly kvalitní představení. *(Zodpovědnost za společný proces je na půl žáka a na půl moje. Moje zodpovědnost je, udělat to nejlepší pro to, abych zprostředkovala žákům možnost se učit. Když bude žák dřít, tak se dostane dál.)*

Paní Radoslava považuje za nejdůležitější cíl její výuky, aby připravila dítě na život, to znamená, aby dítě obstálo v dnešní společnosti, tedy nejdůležitějším jejím cílem je sociálně–osobnostní rozvoj dětí. V tom se shoduje v odpovědi na tuto otázku s paní Radmilou, která navíc musí naplnit rámcový vzdělávací program a jejím cílem je i nacvičení divadelního představení.

Otázka č.: 9, Je podle Vás důležitější osobnostní a sociální rozvoj dítěte nebo jeho umělecké dovednosti? a proč?

Radoslava: Dříve preferovala divadelní dovednosti, s věkem ovšem přišla na to, že osobnostní a sociální rozvoj je pro dítě mnohem důležitější hlavně proto, aby dítě až vyrostlo, bylo zdravě sebevědomé a nebálo se vyjádřit svůj názor. *(Občas v sobě člověk musí potlačit svoje ambice, ve prospěch právě toho, že hlavní roli hraje dítě, které to potřebuje pro svůj sociální rozvoj, přesto, že jiné dítě by to zahrálo líp.)*

Radmila: Podle Radmily není nic důležitější, oboje je propletené, jedno bez druhého nejde. Umělecké dovednosti je potřeba rozvíjet v bezpečném prostředí. *(Když není dobrá skupina, není bezpečné prostředí, když není osobnostně-sociální rozvoj, nemůže být dobrá skupina.)*

Pro paní Radoslavu je osobnostní a sociální rozvoj nejdůležitější. Paní Radmila uvádí, že by mezi osobnostním a sociálním rozvojem dítěte a jeho uměleckých dovednostech měla být rovnováha.

Otázka č.: 10, Připravujete ve vašich hodinách děti spíše na život nebo na jejich uměleckou hereckou dráhu? a proč?

Radoslava: Připravuje děti na život. Nesnaží se z dětí udělat divadelní a filmové hvězdy, ale preferuje rozvoj komunikačních dovedností. Děti se musí naučit mluvit, umět vyjádřit svůj názor a nebát se ho prosazovat. *(Komunikační dovednost je potřebná v každém povolání a je úplně jedno, jestli ten člověk bude zedník nebo vysokoškolský profesor.)*

Radmila: Připravuje děti jednoznačně na život. Pokud součástí toho života bude umělecká dráha, tak bude ráda a připraví je na přijímací zkoušky. *(Když budeš lékař a nebudeš mít dobré komunikační dovednosti, nikdy nemůžeš být tak dobrý lékař jako ten, který je má, protože se k pacientovi nedostaneš tak blízko a nebudeš vědět, jak na něj.)*

U této otázky se odpovědi pedagožek opět shodují. Cílem obou pedagožek je připravit dítě hlavně na život. Obě také uvádějí, že pro život jsou velmi důležité komunikační dovednosti.

Otázka č.: 11, Co Vám osobně přináší to, že učíte?

Radoslava: Učení paní Radoslavě přináší radost, očistu, energii, ale někdy i únavu. *(Vzhledem k tomu, že učím od čtyřletých a nejstarší žačku mám 86 let – klub seniorů v DDM, tak mi učení přináší spoustu zajímavých pohledů na svět, spoustu osvěžujících věcí a inspirací.)*

Radmila: Učení paní Radmile přináší radost, uspokojení, pocit smysluplnosti její práce, psychickou pružnost a víru v to, že je dramatická výchova neskutečně mocný výukový fenomén.

Oběma pedagožkám učení přináší především radost z jejich práce. Pocit rozšíření si svých obzorů a jejich působení v této oblasti jim přijde smysluplné.

7.3 Shrnutí výstupů výzkumu

Cílem výzkumu bylo porovnat pojetí dramatické výchovy na konkrétní základní umělecké škole a konkrétním domě dětí a mládeže. Paní Radoslava vede dramatický kroužek v domě dětí a mládeže v Praze jako pedagog volného času. Paní Radmila je pedagožkou literárně–dramatického oboru v základní umělecké škole.

Z pozorování vyplynulo, že paní Radoslava se ve svých hodinách ve větší míře věnuje nácvičce představení, což rozvíjí hlavně divadelní dovednosti dětí. Paní Radmila se ve svých hodinách naopak více věnuje průpravným hrám a cvičením, které podporují osobnostně–sociální rozvoj dětí. Tyto priority jsou v souladu se školním vzdělávacím programem v těchto zařízeních.

Struktura hodin obou pedagožek je rozdělena do několika úseků. Obě se vždy na začátku hodiny věnují hlasové a pohybové rozcvičce a v hodinách je vždy zahrnut i nácvič divadelního představení, které je konečným výstupem společné práce v daném školním roce. Paní Radmila dává na začátku hodin v rámci přivítání prostor na povídání s dětmi (povídají si o tom, co dělají mimo hodiny, co zažily od té doby, co se naposledy setkaly apod.). Na konci každé hodiny se všichni postaví do kruhu, chytanou se za ruce a udělají si společný rituál na rozloučení. Paní Radoslava se na začátku hodiny věnuje cvičení na správné držení těla. Ke konci hodiny zařazuje hry na přání a poté se s dětmi ústně rozloučí a popřejí si hezký den (nejedná se o žádný specifický rituál).

Při nácvičce divadelního představení používají obě pedagožky zásadní metody stejné. Jsou to metody hra v roli, plná hra, monolog, dialog, čtení (metoda verbálně zvuková) a práce s rekvizitou. Paní Radmila využívá v hodinách navíc metodu hudební exprese (práce se zvuky tvořené na hudební nástroje) a metody práce s kostýmem a s objekty.

V ostatních částech hodiny se shodují v používání metod pohybové cvičení, hlasové cvičení, dechové cvičení, plná pantomima, zastavená pantomima a předávaná pohybová pantomima. Paní Radmila navíc používá v hodinách ještě pantomimu ozvučenou a metody taneční drama a živé nehybné obrazy. Paní Radoslava do své hodiny přidává navíc metody improvizace (verbální a neverbální etudy), narativní pantomimu a dotazník.

V základní umělecké škole mají děti uprostřed hodiny 5–7 minut dlouhou přestávku, během které pedagožka opustí místnost. V domě dětí a mládeže je celá hodina dramatické výchovy bez přestávky.

Obě pedagožky přistupují k dětem stejným způsobem. Ani jedna z nich není autoritativní.

Jsou velmi přátelské, k dětem otevřené, přistupují k nim jako k rovnocenným partnerům, respektují názory dětí a jakýkoliv jejich projev. Děti k nim mají důvěru, nebojí se jich na cokoli zeptat. Obě jsou spravedlivé, dávají si pozor, aby nikdo nebyl opomíjen.

Během hodin na základní umělecké škole, kterých jsem byla přítomna, nenastala situace, kdy by pedagožka musela řešit nějaký kázeňský problém. Na hodinách v domě dětí a mládeže byla drobná nekázeň ze strany dětí, pedagožka vždy zvládla situaci rychle vyřešit (stačilo oslovit jménem konkrétní dítě a ono se zklidnilo).

Obě pedagožky kladou velký důraz na správné držení těla, na správnou výslovnost, a na to aby děti nestály při divadelním představení k divákům zády. Dětem předem vysvětlují, co bude následovat, a zeptají se, jestli je jim něco nejasné.

V základní umělecké škole se děti více zapojují do vedení hodiny, mohou si sami zvolit jazykolam, který chtějí procvičovat. V domě dětí a mládeže tuto možnost nemají, ale je to z toho důvodu, že je na hodině výrazně více dětí a těžko by se mezi sebou dohodly. Někdy si ale na závěr hodiny mohou určit, jakou oblíbenou hru si chtějí zahrát.

Co se týká pojetí práce, které bylo sledováno v rozhovorech, většinou se pedagožky shodují. Z rozhovorů vyplynulo, že pro obě pedagožky je důležitý osobnostně–sociální rozvoj dětí, což potvrzuje i mé pozorování jejich práce v hodinách (obě zařazují hry a cvičení, která tento rozvoj podporují). Jediný výrazný rozdíl vidím v odpovědích na otázku rozdílu metod dramatické výchovy v zahraničí a u nás. Paní Radoslava výrazný rozdíl neshledala. Paní Radmila, která má za sebou 86 výukových výjezdů do čtrnácti zemí světa na téma dramatická výchova, tvrdí, že je pohled na dramatickou výchovu velmi rozdílný. Tvrdí, že se v zahraničí většinou nevěnují osobnostně–sociálnímu rozvoji dětí, ale výuku zaměřují hlavně na nácvik divadelního představení.

Paní Radoslava v rozhovorech uvádí, že preferuje osobnostně–sociální rozvoj dětí. Což se v mém pozorování potvrdilo, protože větší část hodiny tomuto rozvoji věnuje. Paní Radmila v rozhovoru uvedla, že osobnostně–sociální rozvoj dětí je stejně důležitý jako rozvoj divadelních dovedností, ale z mého pozorování vyplývá, že v hodinách, kdy jsem byla přítomna, se větší část hodiny věnovala nácviku divadelního představení.

Na základě analýzy pozorování a rozhovorů vyplývá, že obě pedagožky mají stejné cíle své práce s dětmi a stejně tak většinu metod, které používají k jejich dosažení.

Závěr

Hlavním cílem mé práce bylo porovnat pojetí dramatické výchovy na konkrétní základní umělecké škole a konkrétním domě dětí a mládeže a zjistit, zda jsou v něm nějaké rozdíly.

Teoretické informace v první části této práce jsou vypracovány na základě studia odborné literatury. Druhá část práce obsahuje kvalitativní výzkum, který probíhal formou pozorování a rozhovorů.

Když jsem se toto téma rozhodla zpracovat, očekávala jsem, že vypočítám nějaké zásadní rozdíly mezi výukou dramatické výchovy v těchto dvou zařízeních. Tento předpoklad se mi však pozorováním nepotvrdil. Jak blíže specifikuji ve Shrnutí výstupů výzkumu, vypočítala jsem určité rozdíly ve zvolených metodách při práci s dětmi, avšak obě pedagožky mají velmi podobné cíle, přístup k dětem i názor na dramatickou výchovu a její pojetí. Velmi mě překvapilo, jak jsou si hodiny dramatické výchovy v zařízeních, kam jsem docházela, podobné. Ani názory pedagožek a jejich cíle při práci s dětmi se příliš nelišily.

Kdybych na začátku věděla, co vím teď, s největší pravděpodobností bych do své výzkumné části přidala pozorování ještě třetího pedagoga dramatické výchovy. A to z toho důvodu, že z analýzy a porovnávání pozorování nevzešlo mnoho rozdílů. Dle mého názoru by mohlo být zajímavé, kdyby třetím pedagogem byl muž.

Obtížné pro mě bylo propojit si to, co reálně pedagožky dělaly za cvičení s dětmi s teorií (uvědomění si metod, které jsou v jednotlivých cvičeních použity). Díky studiu odborné literatury a konzultaci s pedagožkami jsem byla schopna se v průběhu tvorby své práce v této oblasti více zorientovat a danou oblast zpracovat.

Pokud bych se rozhodla pokračovat dále ve studiu a v další práci rozvíjet toto téma, zaměřila bych se na aplikování poznatků, které jsem nabyla v průběhu vypracování této práce. S největší pravděpodobností bych sama vedla hodiny dramatické výchovy se dvěma skupinami dětí a využívala různé metody, které bych následně porovnávala.

Jsem si jista, že získané poznatky mi budou v mé budoucí profesi velmi užitečné. Jak teoretické zorientování se v metodách a způsobech práce v rámci hodin dramatické výchovy, tak praktické poznatky získané při pozorování hodin v základní umělecké škole a domě dětí a mládeže.

Dokáži si představit, že tato práce může být po stránce informační i praktické (pozorování hodin dramatické výchovy) nápomocná k rozšíření obzorů v daném oboru pro laiky i začínající pedagogy.

Seznam použité literatury

- BLÁHOVÁ, K. (1996). *Uvedení do systému školní dramatiky: dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. IPOS – Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, Praha. ISBN 80-7068-070-9.
- BOŘEK, L. (2010). *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Praha. ISBN 978-80-87000-37-3.
- GAVORA, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Edice pedagogické literatury. Paido, Brno. ISBN 80-85931-79-6.
- KOŤÁTKOVÁ, S. (1998). *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Karolinum, Praha. ISBN 80-7184-756-9.
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. (2006). *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Grada, Praha. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MACHKOVÁ, E. (2017a). *Dramatika, hra a tvořivost*. H H, Jinočany. ISBN 978-80-7319-125-2.
- MACHKOVÁ, E. (2017b). *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, Praha. ISBN 978-80-7331-089-9.
- MACHKOVÁ, E. (2018). *Nástin historie a teorie dramatické výchovy*. NAMU, Praha. ISBN 978-80-7331-487-3.
- PAVLOVSKÁ, M. (1998). *Dramatická výchova*. CERM, Brno. ISBN 80-7204-071-5.
- PAVLOVSKÁ, M. a KROČA, D. (1999). *Dramatická výchova a divadlo*. CERM, Brno. ISBN 80-7204-110-x.
- PROVAZNÍK, J. (1998). *K některým otázkám teorie a didaktiky dramatické výchovy*. In KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Karolinum, Praha. ISBN 80-7184-756-9.
- PÁVKOVÁ, J. (2014). *Pedagogika volného času*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha. ISBN 978-80-7290-666-6.

- TOMKOVÁ, A. (1998). *Umělecká literatura a dramatická výchova. In KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Vybrané kapitoly z dramatické výchovy.* Karolinum, Praha. ISBN 80-7184-756-9.
- VALENTA, J. (2001). *Dramatická výchova – aplikovaná psychologie, nebo umělecký obor! In PROVAZNÍK, Jaroslav. Dramatická výchova a dítě v bludišti dnešního světa: příspěvky z konference o dramatické výchově, kterou v rámci projektu Praha - evropské město kultury roku 2000 uspořádaly katedra výchovné dramatiky Divadelní fakulty Akademie múzických umění Praha a Sdružení pro tvořivou dramatiku: Praha 16.-17. září 2000.* Sdružení pro tvořivou dramatiku, Praha. ISBN 80-901-660-4-0.
- VALENTA, J. (2008). *Metody a techniky dramatické výchovy.* Pedagogika. Grada, Praha. ISBN 978-80-247-1865-1.
- VÁGNEROVÁ, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* Vyd. 2., dopl. a přeprac. Karolinum, Praha. ISBN 978-80-246-2153-1.
- WAY, B. (1996). *Výchova dramatickou improvizací.* Dramatická výchova. ISV, Praha. ISBN 80-85866-16-1.

Internetové zdroje

- <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>, [ke dni: 11. 6. 2019]
- <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>, [ke dni: 19. 6. 2019]
- <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaske-ke-skolskemu-zakonu>, [ke dni: 20. 6. 2019]
- <http://www.nuv.cz/t/rvp>, [ke dni: 26. 6. 2019]
- Školský vzdělávací program, 2018, webové stránky konkrétní základní umělecké školy (v zájmu anonymity zdroj v archivu autorky)
- Školský vzdělávací program, 2017, webové stránky konkrétního domu dětí a mládeže (v zájmu anonymity zdroj v archivu autorky)